

Olga Klemetti

**”AINUT, JOKA KÄRSII, ON LAPSI”
- KATSAUS VIERAANNUTTAMISEN
KANSAINVÄLISEEN TUTKIMUKSEEN**

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2024

TIIVISTELMÄ

Olga Klemetti: "Ainut, joka kärsii, on lapsi" – Katsaus vieraannuttamisen kansainväliseen tutkimukseen
Pro gradu –tutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityö
Tammikuu 2024

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan vieraannuttamista ja sen ilmenemismuotoja tunteiden sekä toiminnan kautta. Vieraannuttaminen on perheväkivallan ja lapsen kaltoinkohtelun yksi muoto, jolla on vakavia traumaattisia seurauksia lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Vieraannuttamisella tarkoitetaan toisen vanhemman tekoja ja toimia, joiden seurauksena lapsi kääntyy toista vanhempaa vastaan. Vanhempi häiritsee lapsen vuorovaikutusta toiseen vanhempaan, minkä takia suhde lapsen ja vanhemman välillä katkeaa. Vieraannuttamista tapahtuu pääasiassa vanhempien eron jälkeen.

Tutkielman tavoitteena on vieraannuttamisen ilmenemismuotojen tarkasteleminen. Kiinnostuksen kohteena on vieraannuttamisen tuomat tunteet sekä sen tarkasteleminen, miten lapsi, vanhemmat ja ammattilainen toimivat tilanteissa, joissa vieraannuttamista tapahtuu. Tutkielma on kuvaileva kirjallisuuskatsaus, jonka tarkoituksena on tarkastella, millaisena vieraannuttaminen esiintyy. Tavoitteena on laatia synteesi, jonka kautta lisätään ymmärrystä vieraannuttamisesta.

Aineisto on kerätty neljästä elektronisesta tietokannasta, jotka ovat Social Services Abstracts, Sociology Source Ultimate, Applied Social Sciences Index and Abstracts sekä Social Science Premium Collection. Aineisto koostuu 18 vertaisarvioidusta kansainvälisestä tutkimusartikkelista, jotka on julkaistu vuosien 2004–2023 aikana. Aineisto on analysoitu aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Aineistosta on eritelty ensimmäiseksi tutkimuksen aiheeseen ja tutkimuskysymyksiin liittyviä ilmaisuja. Ilmaisut on ryhmitelty omiin luokkiin, ja luokista on muodostettu synteesi sekä lopulliset johtopäätökset.

Tutkielman tulosten mukaan vieraannuttaminen tuo esiin tunteita, jotka lisäävät ja lamaannuttavat toimintaa. Vieraannuttaminen nostaa vihan, huolestuneisuuden, yksinäisyyden, liiallisen vastuuntunnon, kontrollin tarpeen, hylätyksi tulemisen ja paremmuuden tunteita, jotka lisäävät aggressiota, toisen ihmisen suojelemista, poissulkemista, kontrollointia sekä mukautumista toisen ihmisen toimintaan. Vieraannuttaminen tuo esiin myös surun, pelon, kärsimyksen, avuttomuuden, masennuksen, jännityksen, pettymyksen, epävarmuuden, turhautuneisuuden ja huolestuneisuuden tunteita, jotka lamaannuttavat toimintaa. Kyseisten tunteiden vuoksi ihminen saattaa olla kykenemätön toimimaan vieraannuttamisen tilanteessa oikein, eristäytyä sosiaalisista suhteista tai luovuttaa tilanteen suhteen. Nämä tutkimustulokset auttavat sosiaalityöntekijää ymmärtämään asiakkaana olevaa lasta ja hänen vanhempiaan. Tulokset antavat myös ymmärrystä ammattilaisen omista tunteista ja toiminnasta vieraannuttamisen keskellä.

Tutkielman tulokset osoittavat, että vieraannuttaminen on monisyinen ja kompleksinen ongelma, jota ammattilaisen on haastava tunnistaa. Vieraannuttamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen vaatii ammattilaiselta osaamista, mutta myös rohkeutta ja herkkyyttä. Laki velvoittaa puuttumaan vieraannuttamiseen ja siihen puuttuminen lähtee ilmiön tunnistamisesta. Vieraannuttamisen tunnistaminen vaatii lapsen ja vanhempien tunteiden sekä toiminnan havainnointia. Vieraannuttaminen tuottaa kärsimystä jokaiselle osapuolelle, mutta sen keskiössä on kuitenkin lapsi, jonka etua niin vanhemmat kuin ammattilaiset tavoittelevat.

Avainsanat: vieraannuttaminen, vieraannuttamisoireyhtymä, vieraannutettu lapsi, vieraannutettu vanhempi, vieraannuttava vanhempi, kuvaileva kirjallisuuskatsaus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

ABSTRACT

Olga Klemetti: "The only one who suffers is the child" – A review of international research on parental alienation

Master's Thesis
Tampere University
Social Work
January 2024

This master's thesis examines parental alienation and its manifestations through emotions and actions. Parental alienation is one form of domestic violence and child abuse that has serious traumatic consequences in terms of the child's growth and well-being. Parental alienation refers to the actions of the other parent, because of which the child turns against the other parent. Another parent interferes the interaction between the child and the second parent which causes breaking off the relationship between the child and the second parent. Parental alienation mainly occurs after the separation of the parents.

This master's thesis aims to examine the manifestations of parental alienation. The subjects of interest are the feelings caused by parental alienation and examining the behaviour of the child, parents and professionals in situations where parental alienation occurs. This master's thesis is a descriptive literature review, which aims to examine how parental alienation occurs. The goal is to prepare a synthesis through which the understanding of parental alienation can be increased.

The material has been collected from four electronic databases: Social Services Abstracts, Sociology Source Ultimate, Applied Social Sciences Index and Abstracts and Social Science Premium Collection. The material consists of 18 peer-reviewed international research articles published between 2004 and 2023. The material has been analysed using a material-oriented content analysis. First, expressions related to the research topic and research questions have been sorted out from the material. After that the expressions have been grouped into their own categories, and finally a synthesis and final conclusions have been formed based on the categories.

According to the findings of the review, parental alienation brings out feelings that increase and paralyse activity. Parental alienation raises feelings of anger, worry, loneliness, excessive sense of responsibility, need for control, rejection, and superiority. These feelings in turn increase aggression, feeling of need to protect another person's, exclusion, controlling, and adaption to another person's actions. Parental alienation also brings out feelings of sadness, fear, suffering, helplessness, depression, tension, disappointment, uncertainty, frustration and worry that paralyse action. Because of the feelings in question, a person unable to act properly in a situation of parental alienation, may isolate themselves from social relationships or even give up on the situation. These research results help the social worker to understand the child and the parents of the child. The results also provide an understanding of the professional's own feelings and actions when working with parental alienation.

The results of the master's thesis show that parental alienation is a multifactorial and complex problem which is challenging to identify. Recognizing and dealing with parental alienation requires expertise from a professional, but also courage and sensitivity. The law obliges to intervene in parental alienation, and the intervention starts with the recognition of the phenomenon. Recognizing parental alienation requires observing the feelings and actions of the child and the parents. Parental alienation causes suffering for every party, but at the center of it is the child, whose interests are pursued by both parents and professionals.

Keywords: parental alienation, parental alienation syndrome, alienated child, alienated parent, alienating parent, descriptive literature review

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck –service.

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
2 NÄKÖKULMIA VIERAANNUTTAMISEEN.....	3
2.1 Vieraannuttamisen määrittelyä.....	3
2.2 Katsaus vieraannuttamisen teorioihin	4
2.3 Laki suojaa lasta vieraannuttamiselta.....	6
2.4 Vieraannuttamiseen puuttumisen haasteellisuus	7
3 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN.....	10
3.1 Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset.....	10
3.2 Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus.....	10
3.3 Tutkielman teon prosessi sekä aineiston keruu	12
3.4 Tutkimusaineiston kuvaus ja arviointi.....	17
3.5 Aineiston analyysi.....	20
3.6 Tutkielman eettisyys ja luotettavuuden arviointi.....	21
4 VIERAANNUTTAMINEN NOSTAA ESIIN MONENLAISIA TUNTEITA.....	23
4.1 Vieraannutetun lapsen tunteet	23
4.2 Vieraannutetun vanhemman tunteet	25
4.3 Vieraannuttavan vanhemman tunteet.....	27
4.4 Ammatillaisen tunteet	29
5 TOIMINTA VIERAANNUTTAMISEN YHTEYDESSÄ.....	32
5.1 Vieraannutetun lapsen toiminta.....	32
5.2 Vieraannutetun vanhemman toiminta.....	33
5.3 Vieraannuttavan vanhemman toiminta.....	36
5.4 Ammatillaisen toiminta.....	38
6 SYNTEESI TULOKSISTA: TUNTEET SAAVAT TOIMIMAAN TAI LAMAANTUMAAN...	40
7 POHDINTA.....	43
LÄHTEET.....	46
LIITTEET	51
Liite 1. Yhtenveto tutkimusaineistosta.....	51

KUVIOT

Kuvio 1. Kuvailijan kirjallisuuskatsauksen prosessi.....	12
Kuvio 2. Hakuprosessi.....	16
Kuvio 3. Vieraannutetun lapsen tunteet.....	25
Kuvio 4. Vieraannutetun vanhemman tunteet.....	27
Kuvio 5. Vieraannuttavan vanhemman tunteet.....	29
Kuvio 6. Ammatilaisen tunteet.....	31
Kuvio 7. Vieraannutetun lapsen toiminta.....	33
Kuvio 8. Vieraannutetun vanhemman toiminta.....	35
Kuvio 9. Vieraannuttavan vanhemman toiminta.....	38
Kuvio 10. Ammatilaisen toiminta.....	39

TAULUKOT

Taulukko 1. Aineiston mukaanotto- ja poissulkukriteerit aineiston hakuprosessissa	14
Taulukko 2. Tutkimusaineisto kronologisessa järjestyksessä	17
Taulukko 3. Analyysivaiheessa käytetty pohja taulukolle.....	21
Taulukko 4. Tulosten yhteenveto.....	40

1 JOHDANTO

Jokainen vanhempi haluaa olla hyvä vanhempi omalle lapselleen. Jokainen vanhempi haluaa toimia lapsensa parhaaksi ja lastaan suojellen. Elämässä voi kuitenkin tapahtua kaikenlaista ja vanhempi alkaa toimia lapsen edun vastaisesti vieraannuttaen lasta toisesta vanhemmastaan. Olen työskennellyt lapsiperhepalveluissa sosiaalityöntekijänä ja olen kohdannut vieraannutettuja lapsia sekä heidän vanhempiaan. Olen kokenut avuttomuutta, surua ja suurta ristiriitaa siitä, miten toimia tällaisessa tilanteessa ammatillisesti oikein. Sosiaalityöntekijänä olen vastuussa lapsen edun toteutumisesta. Mutta miten voin tukea ja puuttua oikein, jos minulla ei ole työkaluja edes ilmiön tunnistamiseen?

Vieraannuttaminen on viime vuosina runsaasti mediassa puhututtanut aihe. Uutisissa on käsitelty muun muassa vieraannutettujen vanhempien kokemuksia (esim. Puurunen 2022; Marttinen 2023) sekä vieraannuttamiseen puuttumisen keinoja (esim. Kaski 2022). Vieraannuttaminen vaarantaa lapsen turvallisen kehityksen ja perhe-elämän. Vieraannuttaminen rikkoo lapsen oikeutta kumpaankin vanhempaan. (Esim. Vaitomaa 2023a, 16.) Jari Sinkkosen (2018, 468) mukaan vieraannuttamisella on vakavia seurauksia lapsen terveydelle ja hyvinvoinnille pitkälle tulevaisuuteen saakka. Vieraannuttaminen on perheväkivallan yksi muoto, jota on tutkimustenkin mukaan haastava tunnistaa. (Ks. Meland ym. 2023, 1–2; Harman ym. 2018, 1290.)

Tarkastelen tässä tutkielmassa vieraannuttamista ja pohdin sen tunnistamista sosiaalityön kontekstissa. Kiinnostukseni kohteena on se, millaisia tunteita vieraannuttaminen tuo esiin lapsessa, vanhemmissa ja ammattilaisessa sekä miten he toimivat tilanteissa, joissa vieraannuttamista tapahtuu. Tutkielmani täydentää suomenkielisiä tutkimusta vieraannuttamisen ilmenemismuodoista, joka tällä hetkellä on vähäistä. Suomessa vieraannuttamista on tutkinut pääasiassa Helinä Häkkänen-Nyholm kumppaneineen, jotka käsittelevät eräässä tutkimuksessaan (2013) vieraannuttamisen toimintatapoja ja niiden vaikutusta lapsen ja vanhemman hyvinvointiin. Vieraannuttamista on tutkittu myös sosiaalityön pro gradu -tutkielmissa. Esimerkiksi Niinimaa (2018) on tutkinut lastensuojelun toimintamahdollisuuksia vieraannuttamisessa, Mäkynen (2018) on tutkinut vieraannuttamiseen liittyviä diskursseja julkisessa keskustelussa ja Lainio (2017) on käsitellyt vieraannuttamiseen puuttumisen haasteita. Vieraannuttamista on tutkittu niin ikään oikeustieteellisestä sekä lääkintäoikeuden näkökulmasta Hannuniemen (2015) väitöskirjassa, jossa Hannuniemi käsittelee vanhempien mielenterveyshäiriöitä sekä lapsen vieraannuttamista.

Tutkielman nimen osa *”Ainut, joka kärsii, on lapsi”* on lyhennelmä tutkimusaineiston eräästä haastattelusta. Olen valinnut kyseisen ilmaisun tutkielmani otsikoksi, koska haluan nostaa sen avulla

esiin lapsen edun tärkeyden. Lapsen edun tärkeys vanhempien erotilanteissa on nostettu myös esille Helsingin Sanomien mielipidekirjoituksissa (esim. Kanervo & Jauhiainen 2023; Toivonen 2023). Vaikka vieraannuttaminen tuottaa kärsimystä jokaiselle osapuolelle, kaiken keskellä on kuitenkin lapsi, joka kärsii. Lapsi elää ainutkertaista lapsuuttaan ja aikuisten velvollisuus on suojella häntä. Koen, että sosiaalityöntekijänä työni keskiössä on joka tilanteessa lapsi ja hänen etunsa, vaikka vieraannuttamiseen puuttumisessa tuetaan koko perhettä.

Tämän tutkielman tarkoituksena on antaa työkaluja vieraannuttamisen tunnistamiseen sekä lisätä ammatillista reflektiota. Toivon tällä tutkielmalla lisääväni sosiaalityöntekijöiden tietoa ja ymmärrystä vieraannuttamisen ilmiötä kohtaan sekä parantavani sosiaalityön asiakkaana olevan lapsen edun toteutumista. Tämän johdannon jälkeinen luku sisältää tutkielman teoriaosuuden. Käsittelen teoriaosuudessa vieraannuttamista eri näkökulmista käsin, jotta saisit lukijana mahdollisimman hyvän kokonaiskuvan vieraannuttamisen ilmiöstä. Kolmannessa luvussa, *Tutkielman toteuttaminen*, perustelen muun muassa tutkimusmenetelmäni ja esittelen valittua aineistoa. Näiden jälkeen syvennyn aineiston analyysissä vieraannuttamisen ilmenemisen kahteen teemaan: tunteisiin ja toimintaan. Tutkielman kuudennessa luvussa muodostan tutkimustuloksista synteesin, jossa tuon uuden näkökulman esiin vieraannuttamisen ilmenemisestä. Viimeisessä luvussa pohdin tutkielman tuloksia ja niiden merkitystä.

2 NÄKÖKULMIA VIERAANNUTTAMISEEN

2.1 Vieraannuttamisen määrittelyä

Vieraannuttamiselle on kirjallisuudessa eri määritelmiä. Hallituksen esityksen (HE 88/2018) mukaan sillä tarkoitetaan toisen vanhemman tekoja ja toimia, joiden seurauksena lapsi kääntyy toista vanhempaa vastaan. Vanhempi häiritsee lapsen vuorovaikutusta toiseen vanhempaan, minkä takia suhde lapsen ja vanhemman välillä katkeaa. (Ks. Sinkkonen 2018, 465; Schwartz 2015, 840.) Barbara Fidler ja Nicholas Bala (2010, 11) osoittavat, että vieraannuttamista toteuttaa useimmiten se vanhempi, joka on lapsen lähivanhempi tai jolle jää eron jälkeen lapsen huoltajuus. Vieraannuttaminen on määritelty perheväkivallan ja lapsen kaltoinkohtelun yhdeksi muodoksi. Se on myös lapsen emotionaalista ja psykologista hyväksikäyttöä. (Esim. Gardner 2002, 99; Harman ym. 2018, 1292.)

Vieraannuttamisen tavoitteena on luoda psykologista etäisyyttä sekä kasvattaa konfliktia lapsen ja toisen vanhemman välille. Vieraannuttaminen ilmenee niin emotionaalisena kuin psykologisena aggressiona, kuten yhteydenpidon rajoittamisena, lapsen liittyvän tärkeän tiedon salaamisena tai perusteettomien väitteiden esittämisenä lapselle. (Baker & Fine 2013, 94–97.) Vanhempi voi salata toiselta vanhemmalta esimerkiksi koulusta tai terveydenhuollosta saamansa lasta koskevat tiedot tai tärkeät päivämäärät. Perusteettomat väitteet voivat olla muun muassa syytöksiä fyysisestä tai seksuaalisesta väkivallasta tai lapsen laiminlyönnistä. Perusteettomat väitteet voivat koskea myös syytöksiä torjutun vanhemman osallisuudesta perheen rikkomiseen tai torjutun vanhemman rakkauden puutteesta lasta kohtaan. Vieraannuttava vanhempi luo lapselle kuvaa, että vain hän välittää lapsesta ja ajattelee lapsen etua. (Ks. Lorandos 2020, 418; Meland ym. 2023, 7.)

Amy Bakerin ja Paul Finen (2013, 94–97) mukaan vieraannuttava vanhempi voi esimerkiksi kertoa valemuistoja lapselle tai liioitella menneitä. Vieraannuttava vanhempi saattaa myös esimerkiksi järjestää kilpailevia aktiviteetteja toisen vanhemman vierailuajan päälle tai luvata lapselle etuoikeuksia, jos hän jättää menemättä toisen vanhemman luokse. Lapsen täytyy näin ollen valita vanhempiensa väliltä, mutta hänelle ei kuitenkaan jää todellista valinnanvaraa. Vieraannuttaminen voi ilmetä myös äiti- tai isä-termin kieltämisenä, jolloin vieraannuttava vanhempi viittaa tarkoituksella toiseen vanhempaan lapselle vain etunimellä (Lorandos 2020, 418).

Vieraannuttamisen myötä yhteydenpito lapsen ja toisen vanhemman välillä vähenee. Vieraannutettu vanhempi siirtyy taka-alalle, mikä lisää vieraannuttavan vanhemman valtaa. (Harman ym. 2018, 1289.) Vieraannuttaminen vahingoittaa lapsen kiintymyssuhdetta molempiin vanhempiin. Vieraannutettuun vanhempaan kiintymyssuhde vahingoittuu muun muassa toisen vanhemman

manipulaation ja valemuijtojen kautta. Vieraannuttavaan vanhempaan suhde vahingoittuu, kun vanhempi ei kykene erottamaan lapsen tunteita omista tunteistaan, kuten vihan tunteita toista vanhempaa kohtaan. Tällöin vanhempi ei kykene täysipainoisesti tukemaan lasta ja vastaamaan lapsen tarpeisiin, ja näin ollen kiintymyssuhde vaurioituu. (Sinkkonen 2018, 468.)

Vieraannuttamisella on kiintymyssuhteen vaurioitumisen lisäksi muita vakavia traumaattisia seurauksia lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Fidlerin ja Balan (2010, 20) tutkimus osoittaa, että vieraannuttaminen aiheuttaa lapselle huonoa itsetuntoa, itsevihaa, aggressio- ja käytöshäiriöitä, katumuksen ja syyllisyyden tunteiden puutetta sekä sukupuoli-identiteetin ongelmia. Vieraannuttamisella on vaikutusta myös lapsen kognitiivisiin taitoihin, tunne-elämään sekä sosiaalisiin suhteisiin. Lapsella voi olla vieraannuttamisen seurauksena myös arvottomuuden ja hylätyksi tulemisen tunteita sekä piittaamattomuutta auktoriteetteja kohtaan. Vieraannuttaminen nostaa niin lapsen kuin vanhempienkin itsemurhariskiä, ja sillä on emotionaalisia sekä taloudellisia seurauksia myös vanhempien elämään (Lorandos 2020, 417; Vassilou & Cartwright 2001, 186). Eivind Melandin ja kumppaneiden (2023, 7) yhdenmukainen näkemys tiivistää sen, että vieraannuttamisella on vahva yhteys masennukseen, heikentyneeseen elämänlaatuun sekä terveysongelmiin.

Tutkimuksissa on esitetty erinäisiä syitä vieraannuttamiselle. Vieraannuttamisen taustalla on tyypillisesti mustasukkaisuutta, emotionaalista haurautta, heikkoa impulssien hallintaa sekä tarvetta olla oikeassa. Vieraannuttavan vanhemman maailmankuva saattaa olla toisinaan myös mustavalkoinen ja hänen itsetuntonsa voi olla rakentunut muiden ihmisten varaan. (Harman ym. 2018, 1285–1289.) Despina Vassiliou ja Glenn Cartwright (2001, 188) osoittavat, että vieraannuttaminen on seurausta vanhemman koston ja vihan tunteista toista vanhempaa kohtaan. Lapsi toimii siten koston välineenä vanhempien riidoissa. Häkkänen-Nyholm (2010, 503) esittää edellä olevien syiden lisäksi, että vieraannuttaminen saattaa johtua myös vanhemman mielenterveysongelmista tai persoonallisuushäiriöstä.

2.2 Katsaus vieraannuttamisen teorioihin

Kansainvälisessä kirjallisuudessa vieraannuttamista käsitellään termeillä *parental alienation* (PA) sekä *parental alienation syndrome* (PAS). Ensimmäinen termi keskittyy vanhemman toimintaan ja jälkimmäinen termi käsittelee lapsen toimintaa vieraannuttamisen yhteydessä. *Parental alienation* (PA) tarkoittaa vapaasti suomennettuna vanhemman vieraannuttamista, ja se on vieraannuttamistutkijan Douglas Darnallin käyttöön ottama termi. Darnall (1998) on määritellyt

termin kautta kolmen tyyppisiä vieraannuttajia. Ensimmäinen vieraannuttajatyyppe on *naiivi vieraannuttaja*, joka on passiivinen suhteessa toiseen vanhempaan. Tämän tyyppinen vieraannuttaja sanoo tai tekee toisinaan jotain vieraannuttaakseen tai vahvistaakseen vieraantumista. Toinen vieraannuttajatyyppe on *aktiivinen vieraannuttaja*, joka tiedostaa tekevänsä väärin, mutta toimii silti vieraannuttavasti. Aktiivinen vieraannuttaja toimii vieraannuttaen heikon impulssikontrollin seurauksena, koska on itse emotionaalisesti haavoittunut. Aktiivinen vieraannuttaja toimii kyseisellä tavalla yrittäessään itse selviytyä loukkaantumisen tai vihan tunteestaan. Kolmas ja viimeinen vieraannuttajatyyppe on *pakkomielteinen vieraannuttaja*, joka haluaa tarkoituksella satuttaa toista vanhempaa ja tuhota lapsen suhteen kyseiseen vanhempaan. Pakkomielteinen vieraannuttaja osoittaa harvoin itsehillintää tai ymmärrystä toista vanhempaa kohtaan. (Darnall 1998, ref. Fidler & Bala 2010, 18–19.)

Parental alienation syndrome (PAS) tarkoittaa vapaasti suomennettuna vieraannuttamisoireyhtymää, joka on 1980-luvulla lastenpsykiatri Richard Gardnerin käyttöön ottama termi (esim. Gardner 2002, 95). Gardner (1998, 2002) on määritellyt vieraannuttamisoireyhtymän häiriöksi, joka syntyy ensisijaisesti lapsen huoltajuuskiistojen yhteydessä. Gardnerin (2002, 95) mukaan vieraannuttaminen on seurausta toisen vanhemman indoktrinaatiosta lapselle. Indoktrinaatio on pääasiassa kasvatustieteissä käytetty termi, joka tarkoittaa epäeettistä vaikuttamista, jossa asenteita ja uskomuksia juurrutetaan lapselle ohittaen lapsen oma vapaa ja kriittinen harkinta. Indoktrinaatio tarkoittaa siten valheellisen mielikuvan luomista lapselle. (Huttunen 2009, 25.) Vieraannuttava vanhempi juurruttaa lapsen mieleen toisesta vanhemmasta sellaisia ajatuksia, jotka ovat ristiriidassa lapsen aikaisempien kokemusten ja ajatusten kanssa. Vieraannutetut lapset saattavat näin ollen ”unohtaa” vieraannuttamisen seurauksena positiiviset ja rakastavat kokemukset vieraannutetusta vanhemmasta. (Gardner 2002, 96.)

Vieraannuttamista voidaan tarkastella Gardnerin (esim. 1998) mukaan kahdeksan ilmenemismuodon kautta. Vieraannuttaminen voidaan jakaa ilmenemismuotojen kautta kolmeen eri tasoon: lievään, kohtalaiseen ja vaikeaan. Kohtalaisessa ja vaikeassa tasossa esiintyvät useimmiten kaikki kahdeksan ilmenemismuotoa, kun taas lievässä tasossa esiintyvät vain jotkut ilmenemismuodot. (Gardner 1998, 2.) Ensimmäinen vieraannuttamisen ilmenemismuoto on *halveksumiskampanja*, jossa lapsi kieltää kaikki positiiviset kokemukset toisesta vanhemmasta ja torjuu lopulta hänet. Lapsi alkaa halveksumiskampanjan myötä vihata vieraannutettua vanhempansa. Toinen ilmenemismuoto on *absurdit selitykset*, jossa lapsi antaa syyksi vihamielisyyteensä ja torjumiseen epärealistisen ja vähäpätöisen syyn, mikä ei todellisuudessa saisi lasta vihaamaan ja torjumaan vanhempansa. Syy voi koskea esimerkiksi ruoan valmistamisen tapaa tai muuta vähäpätöistä asiaa. Syytös voi olla myös kokonaan keksitty. Kolmas ilmenemismuoto on *ambivalenssin puute*, mikä tarkoittaa, että lapsi

idealisoi vieraannuttavaa vanhempaa ja demonisoi vieraannutettua vanhempaa. Lapsi näkee vieraannuttavan vanhemman täydellisenä, eikä löydä hänestä virheitä. Ambivalenssin puute on ristiriidassa sen tosiasian kanssa, että lapsella on tavallisesti ristiriitaisia tunteita vanhempiaan kohtaan. Lapsi voi siten tuoda esiin vanhemmastaan niin hyviä kuin huonoja piirteitä, mutta tässä tapauksessa lapsi ei tuo niitä esille. Neljäs ilmenemismuoto on ”*itsenäinen ajattelija*” -ilmiö, jossa lapsi ajattelee tekonsa, ajatuksensa ja tunteensa olevan täysin hänen omiaan. Lapsi väittää, että toisen vanhemman torjuminen on hänen oma päätöksensä, eikä johdu vieraannuttavasta vanhemmasta. Lapsi ei tunnista vieraannuttavan vanhemman vaikutusta omiin tekoihin tai tunteisiin. (Gardner 1998, ref. Baker 2008.)

Gardnerin (1998) määrittämä viides vieraannuttamisen ilmenemismuoto on *refleksiivinen tuki vieraannuttavalle vanhemmalle*. Tässä ilmenemismuodossa lapsi asettuu konfliktitilanteissa vieraannuttavan vanhemman puolelle. Lapsella ei ole halukkuutta tai yritystä olla puolueeton. Lapsella ei myöskään ole kiinnostusta kuulla vieraannutetun vanhemman näkökulmaa. Kuudes ilmenemismuoto on *syyllisyyden puuttuminen*. Lapsi ei tunne syyllisyyttä ilkeästä, kiittämättömästä tai kylmästä käytöksestään vieraannutettua vanhempaa kohtaan. Seitsemäs vieraannuttamisen ilmenemismuoto on *lainatut skenaariot*. Lapsi käyttää vieraannuttavan vanhemman sanavarastoa ja syytöksiä tai puhuu ”käsikirjoitetusti”. Lapsi ei välttämättä itse ymmärrä käyttämiään termejä. Kahdeksas ja viimeinen ilmenemismuoto on *muiden sukulaisten hylkääminen*. Lapsi torjuu vieraannutetun vanhemman lisäksi myös toisen vanhemman sukulaiset ja ystävät, vaikka he olisivat olleet aiemmin lapselle läheisiä ja tärkeitä. (Mt.)

2.3 Laki suojaa lasta vieraannuttamiselta

Lapsen oikeuksien sopimuksen (LOS 19 art. 1-kohta) mukaan lapsella on oikeus ylläpitää henkilökohtaisia suhteitaan. Vanhemmalla on lastenhuoltolain (LhL 190/2019 1:2 §) mukaan velvollisuus tukea lapsen suhdetta toiseen vanhempaan eikä vanhempi saa tehdä haittaa kyseiselle suhteelle. Tällainen haitta kattaa hallituksen esityksessä (HE 88/2018, 22, 37) toisen vanhemman manipuloinnin sekä kielteisten mielikuvien tai tietojen välittämisen lapselle. Lapsella on oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän kummankin hoidettavana. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä myös siihen vanhempaan, jonka luona hän ei asu, sekä oikeus tavata häntä. Laki velvoittaa vaalimaan lapselle tärkeitä ihmissuhteita. (LhL 190/2019 1:1 §; LOS 7 art. 1-kohta, 9 art. 3-kohta.)

Lastensuojelulain (LsL 417/2007 1:2.1 §) mukaan lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja lapsen oikeuksien toteutumisesta. Lapsella on oikeus

välttämättömään suojeluun ja huolenpitoon (LOS 3 art. 2-kohta). Lapsen vanhemman ja muun huoltajan tulee turvata lapselle tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (LhL 190/2019) säädetään (LsL 417/2007 1:2.1 §). Kyseisessä lapsenhuoltolaissa (LhL 190/2019 1:1.2 §) todetaan, että lapselle tulee turvata hyvä hoito, kasvatusta, valvonta ja huolenpito. Lapsella on oikeus ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen. (LOS 19 art. 1-kohta). Lasta tulee siten suojella hyväksikäytöltä, huonolta kohtelulta sekä ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta (LhL 190/2019 1:1.2 §). Hallituksen esityksessä henkisen väkivallan yhtenä muotona on esitetty vieraannuttaminen (HE 88/2018, 35).

Viranomaisella on ilmoitusvelvollisuus tehdä tutkintapyyntö poliisille, jos epäilee lapsen kohdistuneen rikoslain (RL 39/1889) 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädettyä tekoa tai rikoslain 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädettyä tekoa, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta (LsL 417/2007 5:25 §). Nämä rikoslain (39/1889) 20 ja 21 luvussa mainitut rikokset kattavat seksuaalirikokset ja fyysisen väkivallan rikokset. Säännöstä voidaan soveltaa myös henkiseen väkivaltaan ja sen arviointiin, jos henkinen väkivalta arvioidaan tahalliseksi ja se vahingoittaa uhrin terveyttä. Henkisen väkivallan syy-seuraussuhteen arvioiminen on kuitenkin vaikeaa, minkä vuoksi syytteitä henkisestä pahoinpitelystä on nostettu harvoin. (Hong 2019, 39; Niemi-Kiesiläinen 2004, 86.)

Schwartzin (2015, 803) sekä Giancarlon ja Rottmanin (2015, 29) tutkimusten mukaan vieraannuttamista voitaisiin ennaltaehkäistä tehokkaimmin lainsäädännöllä. Lainsäädäntöä tulisi muuttaa siten, että se estäisi vieraannuttamista tapahtumasta (Schwartz 2015, 803). Samankaltaisen ajatuksen on esittänyt myös Harman ja kumppanit (2018) mainitessaan, että lakia tulisi muuttaa siten, että se asettaisi yhteishuoltajuuden oletuksena huoltajuusmuodoksi vanhempien eron jälkeen. Yhteishuoltajuus eron jälkeen voisi rajoittaa yksinhuoltajan vallankäyttöä ja siten suojata vieraannuttamiselta tehokkaammin (Harman 2018, 1292).

2.4 Vieraannuttamiseen puuttumisen haasteellisuus

Avaan tässä luvussa näkökulmia vieraannuttamiseen puuttumisesta ja sen haasteellisuudesta ammattilaisen näkökulmasta. Lait eivät yksinään estä vanhempaa tekemästä haittaa lapsen ja toisen vanhemman suhteelle. Ammattilaisten tehtävänä on tulkita lakia ja auttaa vanhempia toteuttamaan kasvatustehtävänsä lain mukaisesti (LsL 417/2007 1:4 §; Vaitomaa ym. 2023, 6.) Jos vanhemmat eivät pysty turvaamaan lapsen oikeuksien toteutumista, siirtyy lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen yhteiskunnalle ja lastensuojelulle (esim. Immonen 2023, 32). Ammattilaisilla ei

kuitenkaan aina ole riittävästi tietoa ja työkaluja puuttua vieraannuttamiseen. Ensi- ja turvakotien liiton ammattilaisille tekemän kyselyn (n=233) perusteella yli puolet (54 %) vastaajista kohtasi työssään toisinaan vieraannuttamista. Kyselyn perusteella vain pieni osa (5 %) koki voivansa puuttua työssään vieraannuttamiseen hyvin, kun taas 43 prosenttia vastaajista koki pystyvänsä puuttumaan vieraannuttamiseen huonosti tai erittäin huonosti. (Rautio ym. 2023, 9.)

Lapsella on perustuslakiin (PL 731/1999 2:6.1 §) kirjattu oikeus ilmaista näkemyksensä itseään koskeissa asioissa. Uudistuneen lapsenhuoltolain (190/2019) yhtenä tavoitteena on lapsen osallisuuden vahvistaminen häntä itseään koskeissa asioissa (esim. Tolonen 2020, 345). Sosiaalityöntekijöillä on näin ollen velvollisuus kuulla asiakkaana olevaa lasta ja selvittää hänen mielipiteensä häntä koskevassa asiassa (esim. Kääriäinen 2008, 80; LhL 190/2019 1:11 §). Koska vieraannuttamisen myötä lapsen kriittisen ajattelun taito heikentyy, sosiaalityöntekijällä voi olla merkittävä rooli lisätä lapsen omaa kriittistä ajattelua häntä tavatessaan. Sosiaalityöntekijän tulisi nähdä lapsen ”kuoren” alle ja auttaa lasta löytämään oma mielipide ilman vanhempien painostusta. (Baker & Fine 2013, 101.) Lapsen kuulemiseen käytännössä liittyy kuitenkin monenlaisia ongelmia. Jotkin vanhemmat saattavat vastustaa lapsen kuulemista erotilanteissa. Tämä voi johtua vanhemman epäluulosta viranomaisia kohtaan tai vanhemman tarpeesta omistaa lapsi itselleen, mikä luo kyvyttömyyttä nähdä toisenkin vanhemman merkitys lapsen elämässä eron jälkeen. Pääasiassa vanhemmat kuitenkin toivovat erotilanteissa puolueetonta lapsien kuulemista ja heidän huomioimistaan erotilanteen keskellä. (Kääriäinen 2008, 80; Pulkkinen 2022, 162.)

Lea Pulkkinen (2002, 162–163) mukaan lapsen kuuleminen huoltoriitaoikeudenkäynneissä toteutetaan pääasiassa sosiaalilautakunnan tekemällä olosuhdeselvityksellä, mutta olosuhdeselvityksiä tehtäessä lapsen kuuleminen vaatisi kuitenkin psykologin ammattitaitoa. Sosiaalityöntekijän opintoihin ei kuulu psykologian opintoja ja tämän vuoksi lapsen kuuleminen voi jäädä vaillinaiseksi. Lasta voidaan huoltoriitaoikeudenkäynneissä kuulla myös tuomioistuimessa, jos lapsi sitä itse pyytää ja se on hänen etunsa mukaista. Haastavissa erotilanteissa vanhemmat saattavat haluta sovittelua keinona käsitellä asioita ammattilaisen kanssa. Baker ja Fine (2013, 99) esittävät kuitenkin näkemyksen siitä, että sovittelua ei suositella vieraannuttamistilanteissa, koska kyseisessä tilanteessa toisella osapuolella on huomattavasti enemmän valtaa kuin toisella. Sovittelutilanne ei myöskään ole turvallinen vieraannutetulle vanhemmalle, koska se voi lisätä vieraannuttavan vanhemman uhkailua, kiusaamista tai pelottelua (mt.). Vieraannuttamiseen puuttuminen vaatii siten moniammatillista yhteistyötä, kuten sosiaalityön, oikeustieteen sekä psykologian ammattitaitoa (von Boch-Galhau 2018, 144).

Johanna Vaitomaan (2023b, 19–20) mukaan vieraannuttamistilanteita arvioidessa täytyy tarkastella sitä, mistä vieraannuttaminen johtuu. Kun lapsi vihaa tai hylkää toisen vanhemman perusteettomasti, on tarpeen tarkastella sitä, ovatko tunteet lapsesta vai vieraannuttavasta vanhemmasta lähtöisin. Tyypillisesti vieraannuttamisessa vanhempi ”istuttaa” lapselle omia vihan tunteita saaden lapsen vihaamaan ja hylkäämään toisen vanhemman. Lapsen etäisyyden ottaminen toisesta vanhemmasta on lähtöisin vieraannuttavan vanhemman manipulaatiosta, joka käytännössä toteutuu lapsen toimintana. On olemassa myös niin sanottua oikeutettua vieraannuttamista, jossa lapsi ottaa etäisyyttä toiseen vanhempaan väkivallan jatkumona. Kyseisessä tilanteessa lasta pyritään suojelemaan toisen vanhemman käyttämältä väkivallalta etäännyttämällä lasta hänestä. Kyseisissä tilanteissa vieraannuttamistermiä voidaan käyttää lyömäaseena toista vanhempaa vastaan, vaikka ”vieraannuttamisessa” on tällöin kyse lapsen todellisesta suojelemisesta. (Harman ym. 2018, 1289; Vaitomaa 2023b, 19–20.)

Ammattilaisen on hyvä ottaa huomioon, että vieraannutettu vanhempi saattaa myös ottaa etäisyyttä lapseen lapsen torjuvan käytöksen vuoksi. Ammattilaisella on merkittävä rooli auttaa vieraannutettua vanhempaa näkemään tilanne lapsen näkökulmasta. Se lisää vanhemman ymmärrystä lapsen käytöksestä sekä empatiaa lasta kohtaan, ja voi siten auttaa ehkäisemään vanhemman etäännyttämistä lapsesta. Vieraannutetun vanhemman olisi tärkeää ymmärtää, että lapsi on emotionaalisen manipulaation uhri, joka toimii vieraannuttavan vanhemman toiminnasta käsin, eikä torju vanhempaa omasta vapaasta tahdostaan. (Baker & Fine 2013, 101.)

Päivi Hietasen (2023, 41) mukaan vieraannuttamisen ensimmäisiä piirteitä voidaan tunnistaa jo varhaisessa vaiheessa. Vieraannuttavan vanhemman voi olla vaikeaa antaa tilaa toisen vanhemman vanhemmuudelle ja tavalle olla lapsen kanssa. Vieraannuttava vanhempi saattaa varhaisessa vieraannuttamisen vaiheessa ajatella, että vain hänen toimintatapansa lapsen kanssa ovat paremmat kuin toisen vanhemman. Vieraannuttavan vanhemman käyttäytymisessä esiintyy siten merkkejä liiasta kontrollista ja ehdottomuudesta toista vanhempaa kohtaan. Tämä saattaa johtua siitä, että vieraannuttavalla vanhemmalla saattaa olla haasteita tunnistaa oma erillisyytensä lapsesta sekä lapsen tunteet omista tunteistaan. Vanhempien toimimaton vuorovaikutus sekä epätasainen vanhemmuussuhde ja kasvatusvastuu vaativat ammattilaiselta herkkyyttä puuttua asiaan. Ammattilaisen tehtävä on vahvistaa vanhempien välistä vuorovaikutusta sekä toisesta vanhemmasta puhumisen tapaa, jotta vakavalta vieraannuttamiselta voitaisiin välttyä. (Mt.) Lapsen kehitykseen vaikuttaa siten lapsen ja vanhemman välinen suhde, mutta myös vanhempien välinen suhde (Pulkinen 2022, 153).

3 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN

3.1 Tutkielman tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tavoitteena on vieraannuttamisen ilmenemismuotojen tarkasteleminen. Kiinnostuksen kohteena ovat vieraannuttamisen tuomat tunteet sekä sen tarkasteleminen, miten lapsi, vanhemmat ja ammattilainen toimivat tilanteissa, joissa vieraannuttamista tapahtuu. Tavoitteenani on laatia synteesi siitä, millaisena vieraannuttaminen esiintyy. Tutkielman tarkoituksena on tarjota uutta tietoa sekä ymmärrystä vieraannuttamisesta erityisesti sosiaalityön käytäntöön.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- 1) Millaisia tunteita vieraannuttaminen tuo esiin lapsessa, vanhemmissa ja ammattilaisessa?
- 2) Miten lapsi, vanhemmat ja ammattilainen toimivat tilanteissa, joissa vieraannuttamista tapahtuu?

3.2 Tutkimusmenetelmänä kirjallisuuskatsaus

Tämä tutkielma on laadullinen tutkimus ja tutkimusmenetelmä on kirjallisuuskatsaus. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on tutkittavana olevan ilmiön kuvaaminen sekä ymmärtäminen. Laadullinen tutkimus tarjoaa tutkittavasta ilmiöstä syvällisemmän näkemyksen. Laadullinen tutkimus ei pyri yleistykseen, johon taas määrällinen tutkimus pyrkii. (Kananen 2017, 33–36.) Tämän tutkielman tarkoituksena on vieraannuttamisen ilmenemismuotojen kuvaaminen ja ymmärtäminen, ja sen vuoksi päädyin laadulliseen tutkimukseen määrällisen tutkimuksen sijasta. Tavoitteenani on laatia synteesi, joka tuo uutta tietoa ja uuden näkökulman vieraannuttamisesta. Synteesi eroaa pelkästä kirjallisuuskatsauksesta siinä, että se ei vain esittele aikaisempia tutkimuksia. Synteesin myötä tulosten tarkastelu siirtyy ”seuraavalla tasolle” asettamalla tulokset laajempaan kontekstiin. (Kangasniemi ym. 2013, 294; Torracó 2005, 362.)

Kirjallisuuskatsauksen esittelyä. Tämän tutkielman tutkimusmenetelmänä käytetään kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsaus pyrkii yhdistämään, arvioimaan ja tulkitsemaan jo olemassa olevaa tietoa. Sen tavoitteena on lisätä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. (Vilkkä 2023, 11–12.) Kirjallisuuskatsaus avaa kriittisesti muun muassa tutkittavan aiheen tutkimushistoriaa sekä lähestymistapoja. Kirjallisuuskatsaus antaa vastauksia esimerkiksi siihen, mitä tutkimusaiheesta jo tiedetään ja siihen, mitä ei vielä tiedetä. (Bearfield & Eller 2008, 63.) Kirjallisuuskatsauksia on kolme

erilaista: systemaattinen kirjallisuuskatsaus, meta-analyysi sekä kuvaileva kirjallisuuskatsaus (Suhonen ym. 2016, 8). Seuraavaksi esittelen näitä lyhyesti sekä syvennyn tarkemmin tässä tutkielmassa käyttämäni katsaustyyppiin.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja meta-analyysi. Hanna Vilkan (2023, 27–28) mukaan systemaattinen kirjallisuuskatsaus perustuu järjestelmälliseen protokollaan, jonka tarkoituksena on tuottaa mahdollisimman kattavia tuloksia. Systemaattinen kirjallisuuskatsaus pyrkii tarkastelemaan jo olemassa olevan tiedon laatua sekä luo tiedosta analyysin ja synteesin (Suhonen ym. 2016, 13). Systemaattisella kirjallisuuskatsauksella pyritään löytämään tutkittavasta aiheesta myös tutkimusaukko. Toinen kirjallisuuskatsauksen tyyppi meta-analyysi voidaan sisällyttää systemaattiseen kirjallisuuskatsaukseen. Meta-analyysin tarkoituksena on esittää tutkimustuloksia esimerkiksi yhdistämällä alkuperäistutkimusten johtopäätöksiä. (Vilka 2023, 27–28.) Meta-analyysi tuottaa määrällisen vastauksen (Suhonen ym. 2016, 8).

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Mari Kangasniemen ja kumppaneiden (2013, 291–293) mukaan kuvaileva kirjallisuuskatsaus on paljon käytetty tutkimusmetodi, jonka tavoitteena on lisätä tutkittavan ilmiön ymmärtämistä. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus tuottaa aikaisemmasta tiedosta laadullisen eli kuvailevan vastauksen asetettuun tutkimuskysymykseen. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on aineistolähtöistä ja sen aineisto saadaan pääsääntöisesti sähköisistä tietokannoista. (Mt.) Aineistona käytetään pääasiassa vertaisarvioituja artikkeleita (Vilka 2023, 33). Systemaattisen ja kuvailevan kirjallisuuskatsauksen erona voidaan pitää muun muassa sitä, että systemaattinen kirjallisuuskatsaus perustuu pääsääntöisesti yksityiskohtaiseen kirjallisuushakuun sekä tarkkaan protokollaan, kun taas kuvailevan kirjallisuuskatsauksen kirjallisuushaussa ei ole tarkkaan rajattuja ehtoja. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineisto ja tutkimuskysymys voivat tarkentua tutkimuksen edetessä. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen valitussa aineistossa merkityksellisintä on aineiston sisältö, ei niinkään aineiston valinnan ennalta asetetut ehdot, mikä taas on systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa olennaisinta. (Kangasniemi ym. 2013, 296.)

Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen valinta tähän tutkielmaan. Näistä kolmesta edellä mainitusta kirjallisuuskatsaustyyppistä olen valinnut tämän tutkielman tutkimusmenetelmäksi kuvailevan kirjallisuuskatsauksen. Valitsin kyseisen katsaustyyppin, koska tämän tutkielman tarkoituksena on lisätä ymmärrystä vieraannuttamisesta sekä sen ilmenemismuodoista. Ajattelen myös, että olennaista tässä tutkielmassa on keskittyä valittujen aineistojen sisältöihin tarkkaan valittujen ehtojen sijasta. Tässä tutkielmassa olen mukailut Kangasniemen ja kumppaneiden (2013, 291–293) sekä Hanna-Kaisa Niela-Vilén ja Lotta Hamarin (2016, 28–32) esittämää kirjallisuuskatsauksen prosessia tähän tutkielmaan sopivaksi alla olevan kuvion (Kuvio 1.) tapaan.

Kuvio 1. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen prosessi

3.3 Tutkielman teon prosessi sekä aineiston keruu

Tässä osiossa käyn läpi tutkimusmenetelmän (Kuvio 1.) kolme ensimmäistä vaihetta. Aloitin tutkielman teon ensimmäiseksi määrittämällä tutkimusaiheen ja -tehtävän. Tein alustavaa kirjallisuushakua, mikä auttoi kokonaisuuden määrittämisessä (esim. Kangasniemi ym. 2013, 296–297). Alustavan kirjallisuushaun perusteella päädyin määrittämään tutkimuksen aiheeksi vieraannuttamisen sekä tutkimustehtäväksi vieraannuttamisen ilmenemismuotojen tarkastelemisen ja tiedon tuottamisen siitä, miten vieraannuttamista on tutkittu kansainvälisesti. Kirjallisuuskatsauksessa on tärkeää jo tutkimuksen alkuvaiheessa selvittää tutkimuksen käsitteet sekä tutkimusongelma, johon kirjallisuuskatsauksella haetaan vastausta (Torraco 2005, 359; Whitemore & Knafl 2005, 548).

Seuraavaksi oli vuorossa tutkimuskysymysten ja hakukriteereiden määrittäminen. Mukaanotto- ja poissulkukriteerit ohjaavat kirjallisuushakua (Niela-Vilèn & Hamari 2016, 26), joiden määrittäminen on yksi merkittävimmistä tavoista rajata aineistonhakuprosessia (Crisp 2015, 290).

Kirjallisuuskatsauksessa tulisi dokumentoida vähintään mukaanotto- ja poissulkukriteerit, hakutermit, käytetyt tietokannat sekä hakustrategiat (Whittemore & Knafl 2005, 549). Määritin ensimmäiseksi mukaanottokriteeriksi aineiston maksuttomuuden, mikä näin ollen sulkee pois sellaiset tutkimukset, jotka ovat maksumuurin takana. Mukaanottokriteeriksi määritin myös vertaisarvioidut tutkimukset. Poissulkukriteerinä olisi siten esimerkiksi opinnäytetyöt. Lisäksi mukaanottokriteeriksi määrittyi tämän vaiheen alussa vain englanninkieliset tutkimukset rajallisen kielitaitoni vuoksi.

Syyskuussa 2023 tein runsaasti koehakuja, jotta saisin määritettyä tarkemmin hakulausekkeita sekä mukaanotto- ja poissulkukriteerejä. Tein koehakuja ensimmäiseksi tietokannasta Social Services Abstracts. Kokeilin ensimmäiseksi hakusanavaihtoehdoksi termejä *high conflict separation* ja *rejected parent*. Hakiessani kyseisillä hakusanoilla tutkimuksia sain tulokseksi kahdesta tuhannesta yli neljään tuhanteen tutkimusta. Kävin silmäillen läpi otsikoita sekä tiivistelmiä ja totesin, että kyseiset hakusanat antavat tulokseksi tutkimuksia, jotka käsittelevät ennemminkin vanhempien riitaisaa eroa ilman vieraannuttamiskäyttäytymistä. Tutkimusten suuren määrän vuoksi totesin myös, että kyseiset hakutermit eivät sovellu tämän tutkielman aineiston hakuun.

Päädyin suorittamaan seuraavaksi koehaun termillä *parental alienation syndrome*. Sain tulokseksi 217 aineistoa. Ymmärsin, että hakiessani kyseisellä termillä saan hakutulokseksi tutkimuksia, jotka käsittelevät sananmukaisesti vieraannuttamista (luvun 2 mukaisesti). Koska tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella vieraannuttamista käsitteleviä tutkimuksia, totesin, että käytän lopullisessa kirjallisuushaussa hakutermiä *parental alienation syndrome*. Kyseisellä hakutermillä hakiessani hakutulokset rajautuivat myös hallittaviin hakutulospäämiin, mikä vahvisti *parental alienation syndrome* -termin valintaa hakutermitiksi.

Suoritin koehakuja myös muista tietokannoista, kuten Scopuksesta, Finnasta, Google Scholarista, Sociology Source Ultimatesta, PAIS Indexistä, Applied Social Sciences Index and Abstractsista sekä Social Science Premium Collectionista. Hain tutkimuksia näistä tietokannoista hakusanaalla *parental alienation syndrome*. Kokeilin koehaussa myös erilaisia julkaisuvuosirajauksia. Totesin pian, että viime vuosilta (2018–2023) ei löydy tähän tutkielmaan tarpeeksi tutkimuksia, joten laajensin hakukriteereiksi vuodet 2004–2023. Koehakuja tehdessäni totesin myös, että haluaisin sisällyttää tämän tutkielman aineistoon ainoastaan empiirisiä kvalitatiivisia tai kvantitatiivisia tutkimuksia, joten hakutuloksista suljin pois ne, jotka olivat esimerkiksi kirjallisuuskatsauksia. Hakutuloksista suljin pois myös ne, jotka eivät käsitelleet vieraannuttamista (luvun 2 mukaisesti) hakutermitä huolimatta.

Koehakujen tuloksia silmäillessäni oivalsin, että vieraannuttamista koskevissa tutkimuksissa vieraannuttamisen ilmenemismuodot voidaan jakaa muun muassa tunteisiin ja toimintaan.

Kangasniemen ja kumppaneiden (2023, 295) mukaan koehaku auttaa määrittämään ja selkeyttämään tutkimuskysymyksiä. Tämän tutkielman tutkimuskysymykset selvittävät siten, millaisia tunteita vieraannuttaminen tuo esiin lapsessa, vanhemmissa ja ammattilaisessa sekä miten lapsi, vanhemmat ja ammattilainen toimivat tilanteissa, joissa vieraannuttamista tapahtuu. Koehakujen myötä määrittyivät näin ollen tutkimuskysymykset sekä aineistojen mukaanotto- ja poissulkukriteerit, jotka on koottu alla olevaan taulukkoon (Taulukko 1.).

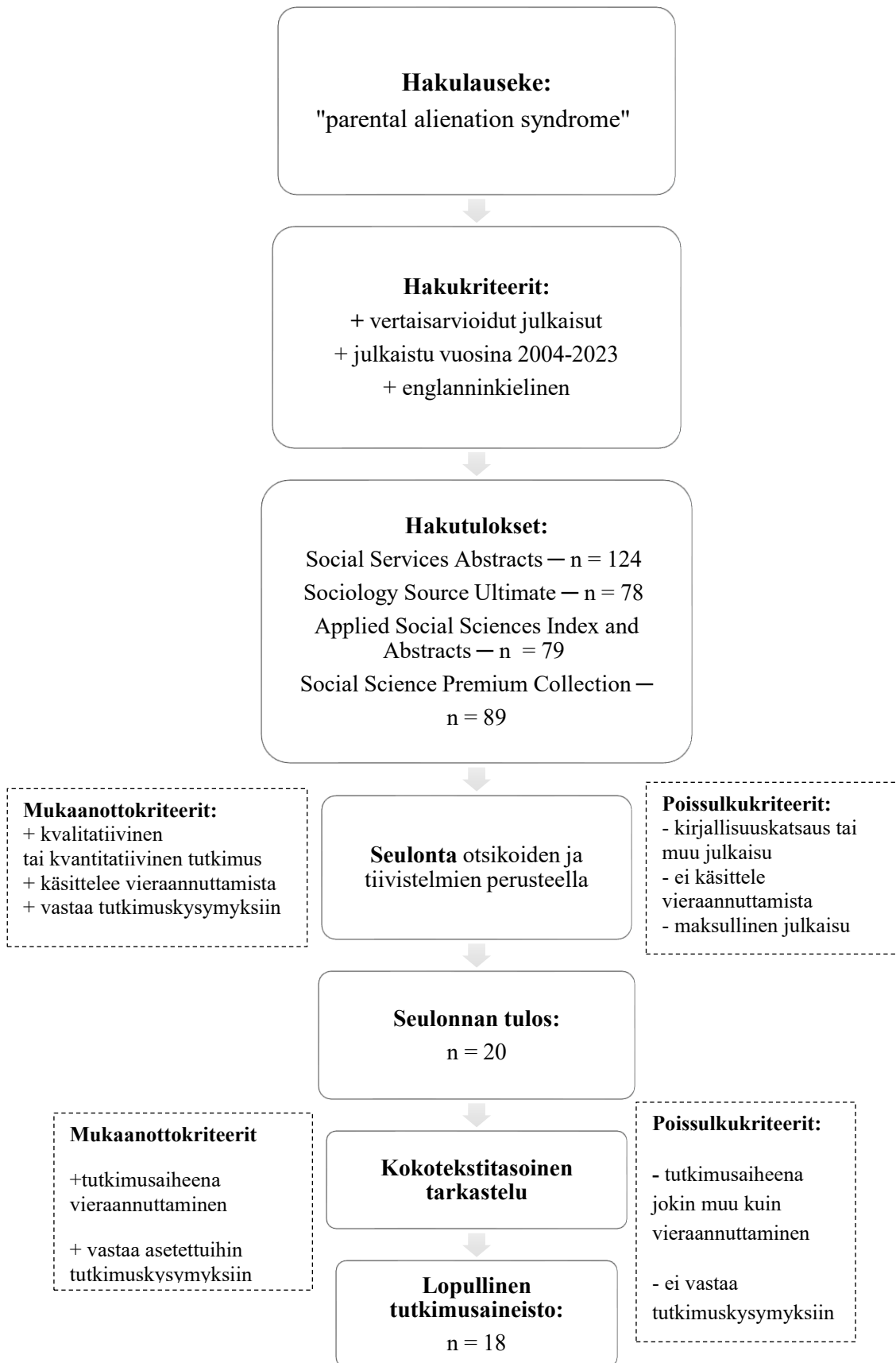
Taulukko 1. Aineiston mukaanotto- ja poissulkukriteerit aineiston hakuprosessissa.

MUKAANOTTOKRITEERIT	POISSULKUKRITEERIT
Tutkimuksen kieli on englanti	Tutkimuksen kieli on jokin muu
Kvalitatiivinen tai kvantitatiivinen tutkimus	Muu julkaisu
Julkaistu vuosina 2004–2023	Julkaistu ennen vuotta 2004
Vertaisarvioitu	Muu julkaisu
Tutkimus käsittelee vieraannuttamista (luvun 2 mukaisesti)	Tutkimus ei käsittele vieraannuttamista
Tutkimus vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin	Tutkimus ei vastaa asetettuihin tutkimuskysymyksiin
Tutkimus saatavilla maksuttomasti	Tutkimus ei ole saatavilla maksuttomasti

Kirjallisuushaku ja aineiston valinta. Toteutin varsinaisen aineistohaun 16.10.2023 sekä 20.10.2023. Tietokannoiksi koehakujen perusteella valikoituivat Social Services Abstracts, Sociology Source Ultimate, Applied Social Sciences Index and Abstracts sekä Social Science Premium Collection. Koehakuja tehdessäni ymmärsin, että en saa tarpeeksi riittävää ja asianmukaista aineistoa kerättyä, jos en käytä näitä kaikkia neljää tietokantaa aineiston haussa. Valikoin nämä kyseiset tietokannat, koska ne antoivat eniten relevantteja tutkimuksia hakutuloksiksi. Näitä tietokantoja käyttäessäni sain tulokseksi myös samoja tutkimuksia, mutta tuloksista löytyi myös uusia tutkimuksia, joita sisällytin tämän tutkielman aineistoon. Hain kaikista tietokannoista tutkimuksia hakusanalla ”*parental alienation syndrome*” ja asetin hakukriteeriksi yllä olevan taulukon (Taulukko 1.) mukaisesti vuodet 2004–2023, vertaisarvioidut sekä englanninkieliset tutkimukset. Sain hakutulokseksi 78–124 tutkimusta, ja olin määrään tyytyväinen.

Seuraavaksi lähdin seulomaan tutkimuksia otsikoiden ja tiivistelmien perusteella. Rajasin otsikoiden sekä tiivistelmien perusteella tutkimuksia pois mukaanotto- ja poissulkukriteereiden perusteella. Seulonnan tuloksena aineistoksi jäi 20 tutkimusta. Seuraavaksi kävin tarkasti läpi 20 valitun tutkimuksen tekstit. Näistä tutkimuksista rajautui vielä pois kaksi tutkimusta (Rowen & Emery 2019;

Verrocchio & Baker 2015), koska ne eivät lopulta käsitelleet tutkimusaiheeltaan vieraannuttamista eivätkä siten vastanneet tutkimuskysymyksiin. Jenna Rowenin ja Robert Emeryn tutkimus (2019) käsitteli vanhempien halventamista, jota peilattiin vieraannuttamisen teoriaan, kun taas Maria Cristina Verrocchion ja Amy Bakerin tutkimus (2015) käsitteli lapsen altistumista vanhempien uskollisuuskonfliktille, ei niinkään vieraannuttamista. Lopulliseksi tutkimusaineistoksi jäi näin ollen 18 tutkimusta. Valitut tutkimukset olivat hakukriteereiden mukaisia, käsitelivät tutkimusaiheeltaan vieraannuttamista ja pystyivät siten vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Toiveissa oli saada tutkimusaineistoiksi 18–25 tutkimusta, joten olin lopulliseen määrään tyytyväinen. Hakuprosessi on kuvattu tarkemmin alla olevassa kuviossa (Kuvio 2.).

Kuvio 2. Hakuprosessi

3.4 Tutkimusaineiston kuvaus ja arviointi

Seuraavaksi käyn läpi tutkimusaineistoa ja arvioin sen laatua. Laadunarviointia tehdään esittelemällä aineiston tutkimusongelmat ja -menetelmät sekä tulokset (Vilka 2023, 92–93). Laadunarvioinnissa on hyvä tarkastella myös tutkimusten otoskokoa (Niela-Vilèn & Hamari 2016, 28–29). Olen kuvannut tutkimusaineiston alla olevaan taulukkoon (Taulukko 2.), josta ilmenee valittujen tutkimusten julkaisuvuodet, maat ja maanosat, käytetyt tutkimusmenetelmät ja -aineistot sekä tekijät. Aineiston tarkempi kuvaus löytyy tutkielmani liitteestä (Liite 1), joka löytyy tutkielman lopusta. Liitteessä olevasta taulukosta löytyy muun muassa tarkempi esittely tutkimusten aiheista sekä keskeisimmistä tuloksista. Tutkimusaineiston tarkemmat lähdeviitteet löytyvät lähdeluettelosta, jonne olen merkinnyt tutkimusaineistoon kuuluvat artikkelit tähdellä (*).

Taulukko 2. Tutkimusaineisto kronologisessa järjestyksessä.

Julkaisuvuosi	Maa ja maanosa	Tutkimusmenetelmä	Aineisto	Tekijä/t
2004	Yhdysvallat, Pohjois-Amerikka	Kvantitatiivinen	Ammattilaisten kyselyt	Rueda, C. A.
2005	Yhdysvallat, Pohjois-Amerikka	Kvalitatiivinen	Lapsena vieraannutettujen aikuisten haastattelut	Baker, A.J.L.
2005	Hollanti, Eurooppa	Kvantitatiivinen	Ammattilaisten sekä vieraannutettujen vanhempien kyselyt	Spruijt, E. ym.
2006	Yhdysvallat, Pohjois-Amerikka	Kvalitatiivinen	Lapsena vieraannutettujen aikuisten haastattelut	Baker, A.J.L.
2006	Yhdysvallat, Pohjois-Amerikka	Kvantitatiivinen	Lapsena vieraannutettujen aikuisten kyselyt	Baker, A.J.L. & Darnall, D.
2007	Yhdysvallat, Pohjois-Amerikka	Kvantitatiivinen	Ammattilaisten kyselyt	Baker, A.J.L.
2011	Israel, Aasia	Kvalitatiivinen	Vieraantuneiden äitien haastattelut	Finzi-Dottan, R. ym.
2014	Etelä-Afrikka, Afrikka	Kvalitatiivinen	Vieraannuttamisen parissa työskentelevien psykologien haastattelut	Viljoen, M. & van Rensburg, E.
2019	Yhdysvallat, Pohjois-Amerikka	Monimenetelmällinen	Vanhempien puolistrukturoidut haastattelut ja kyselyt	Harman, J.J. ym.
2019	Sveitsi/Espanja, Eurooppa	Kvalitatiivinen	Vieraannuttamisesta syytettyjen naisten haastattelut	Casas Vila, G.

2020	Australia, Oseania	Kvalitatiivinen	Lapsesta vieraantuneiden vanhempien haastattelut	Lee-Maturana, S. ym.
2020	Portugali, Eurooppa	Kvantitatiivinen	Lapsesta vieraantuneiden vanhempien kyselyt	Tavares, A. ym.
2020	Italia, Eurooppa	Kvalitatiivinen	Äitien sekä sosiaalityöntekijöiden ja psykologien/psykiatrien haastattelut	Feresin, M.
2021	Italia, Eurooppa	Kvantitatiivinen	Vieraannuttamista kokeneiden vanhempi sekä kontrolliparien MMPI-testit	Roma, P. ym.
2021	Portugali, Eurooppa	Kvalitatiivinen	Lapsesta vieraantuneiden vanhempien haastattelut	Tavares, A. ym.
2022	Portugali, Eurooppa	Kvalitatiivinen	Perhetuomioistuimen tuomareiden haastattelut	Marques, T. M. ym.
2022	Iso-Britannia, Eurooppa	Monimenetelmällinen	Vieraannuttamisesta syytettyjen naisten kyselyt sekä haastattelut	Birchall, J. & Choudhry, S.
2023	Israel, Aasia	Kvalitatiivinen	Lapsenlapsestaan vieraantuneiden isovanhempien haastattelut	Avieli, H. & Levy, I.

Kuten yllä olevasta taulukosta (Taulukko 2.) näkee tutkimusten julkaisuvuodet asettuvat aikavälille 2004–2023 hakukriteereiden mukaisesti. Tutkimuksista kuusi sijoittuu 2000-luvulle, neljä 2010-luvulle sekä kahdeksan 2020-luvulle. Kymmenen tutkimuksen julkaisuvuosi sijoittuu viimeisen viiden vuoden sisälle eli aikavälille 2019–2023, mikä tarkoittaa, että yli puolet tähän tutkielman aineistoon valituista tutkimuksista ovat suhteellisen tuoreita. Tutkimuksista suurin osa on kvalitatiivisia tutkimuksia (n=10), joista kahdeksan on toteutettu puolistrukturoidulla haastattelulla ja kaksi syvähaastattelulla. Kvantitatiivisia tutkimuksia aineistosta löytyy kuusi ja monimenetelmällisellä metodilla tehtyjä tutkimuksia kaksi. Kvantitatiiviset tutkimukset on toteutettu kyselyillä ja monimenetelmälliset tutkimukset kyselyn sekä haastattelun yhdistelmällä. Valitut tutkimukset jakautuvat maantieteellisesti viiteen eri maanosaan sekä yhdeksään eri maahan. Valitussa aineistossani on eurooppalaisten (n=8) ja amerikkalaisten (n=6) tutkimuksien lisäksi tutkimuksia Aasiasta (n=2) sekä yksi tutkimus Australiasta ja yksi Etelä-Afrikasta. Tutkimukset painottuvat näin ollen eniten Eurooppaan sekä toiseksi eniten Pohjois-Amerikkaan.

Kaikki valitut tutkimukset ovat vertaisarvioituja tutkimuksia. Tutkimukset on myös toteutettu hyvän tieteellisen käytännön ja eettisten periaatteiden mukaisesti. Hyvän tieteellisen käytännön

periaatteisiin lukeutuvat muun muassa luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Eettisiin periaatteisiin lukeutuvat sen sijaan tutkittavien terveyden ja turvallisuuden varmistaminen. (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023, 12–13.) Tutkimukset on julkaistu kahdeksassa eri tieteellisessä lehdessä. Viisi tutkimusta on julkaistu lehdessä *The American Journal of Family Therapy* ja neljä tutkimusta lehdessä *Journal of Child and Family Studies*. Lehdissä *Journal of social welfare and family law* sekä *Journal Divorce and Remarriage* on molemmissa julkaistu tutkimusaineiston kaksi tutkimusta. Loput tutkimukset on julkaistu lehdissä *Child and Family Social Work*, *Journal of Family Violence*, *International Journal Environmental Research and Public Health* sekä *Journal of Gender-Based Violence Family Relations*, jossa kussakin lehdessä on julkaistu yksi tutkimusaineistoon valittu tutkimus.

Kaikkien tutkimusten tutkimuskohteena on vieraannuttaminen erilaisista näkökulmista käsin katsottuna. Yhteneväistä tutkimuksissa kuitenkin on, että vieraannuttaminen ymmärretään kaikissa tutkimuksissa toisen vanhemman teoksi saaden lapsi hylkäämään perusteettomasti toinen vanhempi (ks. luku 2). Seitsemässä tutkimuksessa tutkimusjoukko koostuu vieraannutetuista vanhemmista, joilla tarkoitetaan tutkimuksissa myös etävanhempaa, kohdennettua vanhempaa (*targeted parent*) tai muualla asuva vanhempaa (3, 7, 9, 11, 12, 14, 15). Kahdessa tutkimuksessa tutkimusjoukossa on myös vieraannuttava vanhempi edellisen kohderyhmän lisäksi (Harman 2019; Roma ym. 2021). Kolmessa tutkimuksessa tutkimusjoukko sisältää vanhempia, joita on syytetty vieraannuttamisesta (Birchall & Choudry 2022; Casas Vila 2019; Feresin 2020).

Kolmen tutkimuksen tutkimusjoukko koostuu niistä aikuisista, jotka ovat joutuneet lapsena vieraannuttamisen kohteeksi (Baker 2005; Baker & Darnall 2006; Baker 2006), kun taas yksi tutkimus sisällyttää tutkimusjoukkoonsa vieraannutettuja isovanhempia (Avieli & Levy 2023). Kuudessa tutkimuksessa tutkimusjoukko koostuu eri alojen ammattilaisista. Tutkimusjoukkojen ammattilaiset koostuvat sosiaalityöntekijöistä, psykologeista, psykiatreista, mielenterveysalan ja huoltajuuden arviointitekevästä ammattilaisista, avioeron sovittelijoista sekä perhetuomioistuimen tuomareista. (1, 3, 6, 8, 13, 16.) Koska tutkimusten ammattilaiset edustavat useaa eri alaa, kutsun näitä kaikkia alojen edustajia tässä tutkielmassa yhteisellä yläkäsitteellä ammattilaiset. Yhteenvedona voidaan sanoa, että kaikki valitut tutkimukset soveltuvat tutkimusaiheiltaan tähän tutkielmaan ja voivat siten vastata asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

3, 7, 9, 11, 12, 14, 15 Spruijt ym. 2005; Finzi-Dottan 2011; Tavares 2020; Lee-Maturana ym. 2020; Tavares ym. 2021; Roma ym. 2021; Harman 2019

1, 3, 6, 8, 13, 16 Rueda 2004; Spruijt ym. 2005; Baker 2007; Viljoen & van Rensburg 2014; Feresin 2020; Marques ym. 2022

Valittujen tutkimusten otoskoko vaihtelee 8–106 osallistujan välillä. Näin ollen otoskokojen keskiarvo on 42 osallistujaa. Pelkästään kvantitatiivisia tutkimuksia tarkastellessa kvantitatiivisten tutkimusten otoskoko vaihtelee 18–106 välillä keskiarvon ollessa 61 osallistujaa. Kvalitatiivisia tutkimuksia tarkastellessa otoskoko vaihtelee 4–54 välillä keskiarvon ollessa 18 osallistujaa. Monimenetelmällisissä tutkimuksissa otoskoko on 72 ja 79 osallistujaa.

3.5 Aineiston analyysi

Analysoin aineistoni laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2018, luku 4) mukaan sisällönanalyysia voidaan pitää yksittäisenä metodina, mutta se voidaan yhdistää myös erilaisiin analyysikokonaisuuksiin. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jonka tarkoitus on etsiä tekstin merkityksiä ja koota sanallinen kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Analyysin tavoitteena on luoda aineistosta selkeät johtopäätökset tutkimuksen aiheesta. Sisällönanalyysitapoja on kolme erilaista: aineistolähtöinen, teoriaohjaava sekä teorialähtöinen sisällönanalyysi. Aineistolähtöisessä analyysissa aikaisempi tieto ja teoria pyritään sulkemaan analyysin ulkopuolelle, kun taas teorialähtöisessä ja teoriaohjaavassa analyysissa analyysia ohjaa aikaisempi teoria ja sen käsitteet. Teoriaohjaavassa analyysissa teoria otetaan päättelyn avuksi analyysin loppuvaiheessa, kun taas teorialähtöisessä analyysissa teoria ohjaa analyysia alusta alkaen. (Mt.)

Alkuperäisen suunnitelman mukaan tämän tutkielman aiheena oli tarkastella vieraannuttamisen puuttumisen keinoja ja valitsin alustavasti analyysimenetelmäksi teoriaohjaavan analyysin. Olisin tällöin peilannut analyysin loppuvaiheessa aineistosta löytämiäni puuttumisen keinoja suomalaiseen lainsäädäntöön. En kuitenkaan saanut tarpeeksi laajaa aineistoa kerättyä kyseisellä aiheella, joten päätin vaihtaa tutkielman aiheen vieraannuttamisen ilmenemismuotojen tarkasteluun. Näin ollen aiheelliseksi tuli myös pohtia analyysimenetelmää. Päädyin lopulta valitsemaan analyysitavaksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, koska sen tarkoituksena on saada perustietoa tutkittavasta ilmiöstä. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä olennaista on suorittaa analyysi ilman ennakkoletuksia ja se sopii analyysimenetelmäksi silloin, kun tavoitteena on oppia jotain uutta. (Eskola & Suoranta 1998, 19.) Koen kyseisen analyysimenetelmän sopivan tähän tutkielmaan parhaiten, koska tarkoituksena ei ole testata olemassa olevia vieraannuttamisen teorioita, vaan saada tietoa siitä, mitä valitussa aineistossa sanotaan vieraannuttamisesta ja sen ilmenemisestä. Tutkielman tavoitteena on löytää valitusta aineistosta vieraannuttamisen ilmenemismuotoja jättäen analyysin ulkopuolelle aikaisempi tieto.

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineistosta eritellään ensimmäiseksi tutkimuksen aiheeseen ja tutkimuskysymyksiin liittyviä ilmaisuja. Ilmaisut ryhmitellään omiin luokkiin, ja luokista muodostetaan synteesi sekä lopulliset johtopäätökset. (Ks. Kangasniemi ym. 2013, 296–297; Niela-Vilèn & Hamari 2016, 30–32.) Ensimmäisessä analyysivaiheessa silmäilin tutkimuksia saaden vastauksia siihen, mistä eri osapuolesta käsin vieraannuttamisen tuomia tunteita ja toimintaa voidaan tarkastella. Oivalsin, että nämä osapuolet ovat valituissa tutkimuksissa pääosin lapsi, vanhemmat sekä ammattilaiset. Vanhemmat jaottelin vielä vieraannutettuun sekä vieraannuttavaan vanhempaan.

Kävin seuraavaksi aineiston huolellisesti läpi etsien vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tein Word-tiedostoon pohjan taulukolle (Taulukko 3.), johon etsin tyhjäan lokerikkoon tutkimuksista sellaisia ilmaisuja ja sitaatteja, jotka kuvasivat tunnetta tai toimintaa. Jaottelin ilmaisut ja sitaatit lapsen, vanhempien ja ammattilaisen kohdalle. Tämän jälkeen kävin jokaisen löydöksen läpi etsien samankaltaisuuksia. Seuraavaksi pohdin näistä samankaltaisista ilmaisuista ja sitaateista, mikä tunne niiden takana on sekä miten kyseinen toimija toimii tilanteissa, joissa vieraannuttamista tapahtuu. Viimeisenä muodostin pohdinnoistani synteessin ja johtopäätökset. Näin sain vastaukset tutkimuskysymyksiini, jotka olivat: “millaisia tunteita vieraannuttaminen tuo esiin lapsessa, vanhemmissa ja ammattilaisessa” sekä “miten lapsi, vanhemmat ja ammattilainen toimivat tilanteissa, joissa vieraannuttamista tapahtuu”.

Taulukko 3. Analyysivaiheessa käytetty pohja taulukolle.

Toimija	Vieraannuttamisen ilmeneminen	Löydetyt ilmaisut ja sitaatit tutkimuksista
Lapsi	Tunne	
	Toiminta	
Vieraannutettu vanhempi	Tunne	
	Toiminta	
Vieraannuttava vanhempi	Tunne	
	Toiminta	
Ammattilainen	Tunne	
	Toiminta	

3.6 Tutkielman eettisyys ja luotettavuuden arviointi

Kirjallisuuskatsauksen luotettavuutta arvioidaan tekemällä aineiston laadunarviointi sekä pohtimalla kirjallisuuskatsauksen valintoja (Suhonen ym. 2016, 9; Vilkkä 2023, 92). Luvussa 3.4 tein aineiston laadunarvioinnin, joten seuraavaksi arvioin tämän tutkielman luotettavuutta. Tässä tutkielmassa on noudatettu hyvän tieteellisen käytännön ja eettisyyden periaatteita. Hyviin tieteellisen käytännön

periaatteisiin kuuluvat muun muassa aineiston tekijöiden arvostus esimerkiksi asianmukaisin lähdeviittein sekä rehellisyys tutkimuksen raportoinnissa (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023, 12–13). Vilkan (2023, 99–100) mukaan rehellisyys edellyttää tutkimuksen heikkouksien ja pulmien raportointia. Eettinen toiminta kirjallisuuskatsauksessa edellyttää myös työskentelyn läpinäkyvyyttä, luotettavuutta sekä pyrkimystä uuteen tietoon ja tiedon hyödynnettävyyteen (mt.).

Tämän tutkielman vahvuutena, mutta myös heikkoutena voidaan pitää tutkimusmenetelmäksi valittua kirjallisuuskatsausta. Kyseisellä tutkimusmenetelmällä saadaan tietoa tutkielman aiheesta eli vieraannuttamisesta ammattilaisten salassapitovelvollisuutta vaarantamatta. Tutkielman aineisto antaa katsauksen kansainvälisiin tutkimuksiin aiheen saralta. Luotettavuuteen vaikuttavat myös asetetut mukaanotto- ja poissulkukriteerit (Niela-Vilèn & Hamari 2016, 26). On mahdollista, että jotkut tutkimukset saattoivat rajautua pois esimerkiksi maksullisuuden vuoksi tai sen, että minulla ei ollut pääsyoikeutta kyseisiin aineistoihin tai tietokantoihin.

Tutkielman toiseksi vahvuudeksi, mutta myös heikkoudeksi, voidaan lukea edellisen lisäksi oma työkokemukseni sosiaalityöntekijän viransijaisuudessa ja kokemukseni kyseisessä työssä vieraannuttamisen kohtaamisesta. Nämä kokemukset saattavat vaikuttaa tutkielmaan ja sen lopputuloksiin, mutta olen ottanut sen huomioon. Vaikka analyysi pyrittiin suorittamaan ilman ennako-oletuksia, on huomioitava se, että on mahdotonta sulkea kaikki tieto ja kokemus tutkittavasta ilmiöstä analyysin ulkopuolelle. Olennaista on kuitenkin se, että aikaisempi tieto ja kokemus eivät saisi rajata analyysia tai tutkielman valintoja. (Eskola & Suoranta 1998, 19–20.) Tähän olen tutkielman tekemisessä ja etenkin analyysissa pyrkinyt. Tutkielman luotettavuutta arvioidessa on otettava myös huomioon, että aineiston luotettavuutta ja yleistettävyyttä ei ole pystytty arvioimaan kahden henkilön toimesta. Terhi Lemetin ja Minna Ylösen (2016, 75) mukaan kyseinen toimintatapa lisää tutkielman luotettavuutta.

Yhdeksi mukaanotto- ja poissulkukriteeriksi asetin tutkimusten kielen, jolla on myös vaikutusta tämän tutkielman luotettavuuteen. Kielitaitoni vuoksi valitsin aineistoon vain englanninkielisiä tutkimuksia, joten muun kieliset tutkimukset rajautuivat pois. Englanninkielisten tutkimusten käyttämisen heikkoutena voidaan pitää aineiston käännöstä alkuperäisestä tekstistä suomen kielelle, jossa sanojen merkitykset voivat muuttua käännöksen vuoksi. On mahdollista, että ymmärrys aineiston sisällöstä tai yksityiskohdista jää osittain vaillinaiseksi vieraskielisyyden vuoksi.

4 VIERAANNUTTAMINEN NOSTAA ESIIN MONENLAISIA TUNTEITA

Asetin ensimmäiseksi tutkimuskysymyksekseni tarkastella millaisia tunteita vieraannuttaminen tuo eri osapuolissa esille. Tarkastellessani aineistoa tämä tutkimuskysymys mielessäni löysin vieraannuttamisen tuovan esiin 18 erilaista tunnetta. Nyt lähdän esittelemään näitä löytämiäni tuloksia lapsen, vanhempien sekä ammattilaisen näkökulmasta käsin yksi kerrallaan. Olen koonnut jokaisen alaluvun loppuun kokoavan kuvion.

4.1 Vieraannutetun lapsen tunteet

Vieraannutettu lapsi kokee *surua, ahdistusta, pelkoa, velvollisuuden tunnetta* sekä *liiallista vastuuntuntoa* (2, 4, 8, 16). Telma Marquesin ja kumppaneiden (2022, 9) sekä Amy Bakerin (2005, 298) tutkimuksista on luettavissa, että vieraannuttaminen tuo esiin lapsessa *surua* sekä vakavaa psyykkistä *ahdistusta*. Eräs lapsena vieraannutettu aikuinen kuvasi suruaan haastattelussaan (Baker 2005, 298) seuraavalla tavalla: ”*Jos isäni ei voi rakastaa minua, kuka minua rakastaa?*” Lapsella voi olla myös vaikeutta ilmaista tunteitaan vieraannuttamisen vuoksi. Aineistossa kuvattiin lapsen surun ja ahdistuksen tunnetta myös siten, että lapsi ajattelee ”huonon” vanhemman olevan osa häntä, joten lapsi kokee siten itsekin olevansa ”huono”. (Mt., 293.)

Vieraannuttaminen tuo lapsessa esiin myös *pelkoa*. Pelon kuvattiin kohdistuvan niin vanhempiin kuin ympäröivään maailmaan. Marilé Viljoenin sekä Esmé van Rensburgin (2014, 263) tutkimuksessa kuvattiin, että lapsi pelkäsi toisiinsa vihamielisesti suhtautuvia vanhempiaan ja toivoi vanhempiensa lopettavan riitelemisen. Eräs psykologi mainitsikin, että ”*lapsi on tietoinen vanhempien vihamielisistä väleistä ja pelkää heitä sen vuoksi*”. Lapsella on myös pelko siitä, että vieraannuttava vanhempi suuttuu, jos lapsi osoittaa kiintymystä toista vanhempaa kohtaan (Baker 2006, 70). Lapsena vieraannutetut aikuiset muistelivat samaisessa tutkimuksessa lapsuuttaan ja kuvasivat pelkoa seuraavilla tavoilla: ”*Äitini suuttuisi todella, jos minä tai veljeni osoitettaisiin kiintymystä isääni kohtaan*” sekä ”*Hän sulkisi minut ulos. Se olisi vain hiljaisuutta.*” Marquesin ja kumppaneiden tutkimuksessa (2022, 12) tuotiin puolestaan esille, että vieraannuttaminen tuo lapsessa esiin myös erilaisia fobioita esimerkiksi ikätovereitaan tai eläimiä kohtaan. Lapsen pelko käsitti myös tunteen siitä, että maailma on vaarallinen paikka.

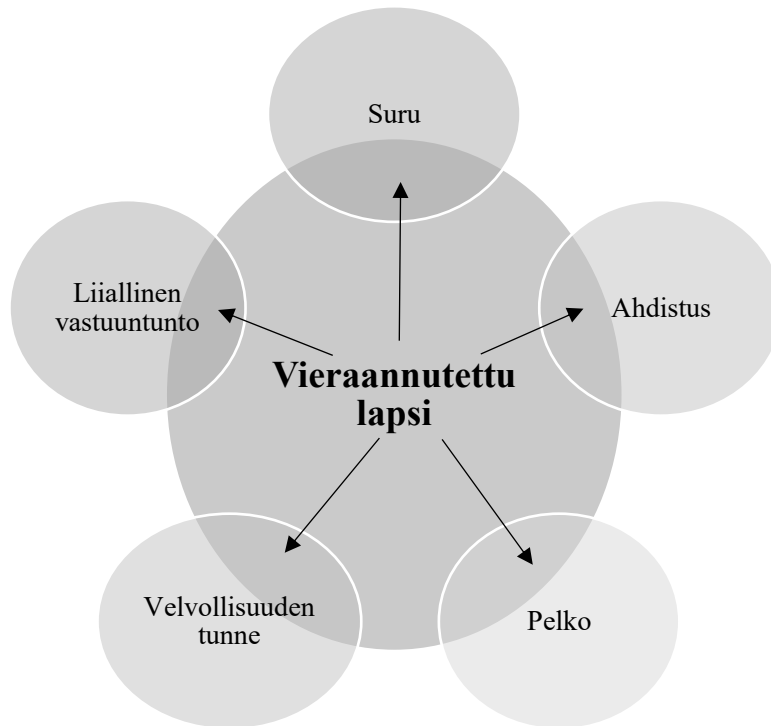
2, 4, 8, 16 Baker 2005; Baker 2006; Viljoen & van Rensburg 2014; Marques ym. 2022

Aineistossa kuvattiin vieraannuttamisen tuovan lapsessa esiin *velvollisuuden tunteen*. Lapsella on tunne siitä, että hänellä on velvollisuus kunnioittaa ja ihailla vieraannuttavaa vanhempaa (Baker 2006, 68). Tämän tunteen kuvailtiin johtuvan muun muassa vanhemman narsistisesta persoonallisuushäiriöstä, joka loi lapselle illuusion siitä, että lapsi ansaitsee vanhemman rakkauden vain kunnioittamalla ja ihailemalla vanhempaa. Vieraannutetulle lapselle tulee myös tunne siitä, että hänen täytyy valita vanhempiensa välillä ja lapsella on velvollisuus valita vanhemmistaan vieraannuttava vanhempi. (Mt.) Velvollisuuden tunnetta kuvailtiin Viljoenin ja van Rensburgin tutkimuksessa (2014, 264) lapsen ”velvollisuutena” suojella omia vanhempiaan. Tutkimuksessa kuvailtiin tilannetta ja velvollisuuden tunnetta siten, että lapsi ei halunnut kertoa ammattilaisille vanhemmistaan suojellakseen heitä.

Vieraannuttamisen kuvattiin tuovan lapselle myös *liiallista vastuuntuntoa*. Tunnetta kuvailtiin Bakerin tutkimuksessa (2006, 70) siten, että lapselle syntyy tunne sekä tarve pitää vieraannuttava vanhempi tyytyväisenä. Liiallinen vastuuntunto mainittiin myös tilanteessa, jossa kuvattiin lapsen tunnetta siitä, että hänen täytyy huolehtia vanhemmistaan. Lapsen liiallisen vastuuntunnon kuvattiin syntyvän siitä, että lapsi uskoo vanhemman tarvitsevan lapsen emotionaalista tukea sekä uskollisuutta. Aikuiseksi kasvanut lapsi muistelikin lapsuuttaan ja liiallista vastuuntuntoa haastatteluissaan seuraavalla tavalla: (Mt., 70–71)

”En tuonut yhtään ystävää kotiin. Tuntui, että minun piti olla hänen luonaan koko ajan. Minusta tuntui, että jos olisin kenenkään muun kuin hänen kanssaan pettäisin hänet.”

Vieraantunut lapsi kokee liiallista vastuuntuntoa myös silloin, kun lapsi tuntee olevansa vastuussa aikuisten asioista. Marquesin ja kumppaneiden tutkimuksessa (2022, 12) kuvailtiin liiallista vastuuntuntoa roolien kääntymisenä lapsen ja vanhemman välillä. Vieraantunut lapsi kokee liiallista vastuuntuntoa myös tilanteessa, jossa lapselle asetetaan vastuu toisesta vanhemmistaan. Perhetuomioistuimen tuomari kuvailikin kuulleensa vieraannuttavan vanhemman puhuvan lapselleen liiallista vastuuntuntoa lisäävällä tavalla: *”Puhu isällesi, jos haluat. Jos et halua, älä puhu”*. Olen koonnut nämä edellä mainitut vieraannutetun lapsen tunteet alla olevaan kuvioon (Kuvio 3.).

Kuvio 3. Vieraannutetun lapsen tunteet

4.2 Vieraannutetun vanhemman tunteet

Vieraannuttaminen tuo esiin vieraannutetussa vanhemmassa *vihan, kärsimyksen, avuttomuuden, surun, masennuksen, ahdistuksen* sekä *turhautuneisuuden tunteita* (4, 5, 7, 8, 11, 12, 14, 15, 16, 18). Viidessä eri tutkimuksessa tuotiin esille vihan tunne (4, 7, 8, 11, 12). Vihan kuvattiin kahdessa tutkimuksessa kohdistuneen pääasiassa toiseen vanhempaan (Tavares ym. 2021, 1376; Viljoen & van Rensburg 2014, 260). Ricky Finzi-Dottanin ja kumppaneiden tutkimuksessa (2011, 322) kuvattiin vihan tunnetta siten, että vieraannutettu vanhempi oli syvästi loukkaantunut toiselle vanhemmalle.

Muutamassa tutkimuksessa (7, 11, 15) kuvattiin vieraannuttamisen tuovan vieraannutetulle vanhemmalle *kärsimystä*. Kärsimyksen kuvattiin johtuvan siitä, että vieraannutettu vanhempi koki toisen vanhemman taholta henkistä pahoinpitelyä, nöyryyttämistä sekä vähättelyä (Finzi-Dottan ym. 2011, 320, 322). Kärsimyksen kuvattiin johtuvan Saulyn Lee-Maturanan sekä kumppaneiden tutkimuksessa (2020, 2270, 2273) hylätyksi tulemisen kokemuksesta sekä siitä ajatuksesta, että vieraannuttaminen on pahin asia, mikä vanhemmalle oli tapahtunut. Eräs lapsestaan vieraantunut vanhempi kuvaili kärsimystään seuraavalla tavalla (mt., 2274):

4, 5, 7, 8, 11, 12, 14, 15, 16, 18 Baker 2006; Baker & Darnall 2006; Finzi-Dottan ym. 2011; Viljoen & van Rensburg 2014; Lee-Maturana ym. 2020; Tavares ym. 2020; Roma ym. 2021; Tavares ym. 2021; Marques ym. 2022; Avieli & Levy 2023
 4, 7, 8, 11, 12 Baker 2006, 76; Finzi-Dottan ym. 2011, 322; Viljoen & van Rensburg 2014, 260; Lee-Maturana ym. 2020, 2270; Tavares ym. 2020, 1376

”Ihmiset ajattelevat, mitä olen tehnyt lapselleni, kun lapseni ei halua olla kanssani. He ajattelevat, että olen varmasti kaltoinkohteleva, kamala ihminen. Minä olen rakastava äiti ja rakastan lastani.”

Aineiston perusteella vieraannuttaminen tuo vieraannutetussa vanhemmassa esiin *avuttomuuden tunteen* (7,11,15,16). Avuttomuuden tunne tuotiin esiin voimattomuutena sekä vieraannutetun vanhemman ajatuksena siitä, että hän ei voi vieraannuttamiselle mitään (Tavares ym. 2021, 1377; Marques ym. 2022, 15; Lee-Maturana ym. 2020, 2272, 2274). Samankaltaisen ajatuksen on esittänyt myös Finzi-Dottan ja kumppanit (2011, 323) kuvatessaan avuttomuutta *”halvaantumisena”* sekä *”kykenemättömyytenä puolustaa omaa äitiyttään”*.

Vieraantunut vanhempi kokee vieraannuttamisen takia *surua* (Lee-Maturana ym. 2020, 2268; Tavares ym. 2021, 1375). Surun kuvattiin kohdistuneen lapseen, mutta myös kuluneeseen aikaan. Vieraantunut vanhempi suri sitä, että mennyttä aikaa lapsen kanssa ei saanut takaisin. (Lee-Maturana ym. 2020, 2268, 2274.) Ana Tavares ja kumppanit (2021, 1375) havaitsivat surun olevan piilotettua. Lee-Maturana ja kumppanit (2020, 2273) havaitsivat sen sijaan surun olevan epäoikeutettua. Eräs vieraantunut vanhempi kertoi piilotetusta surusta (Tavares ym. 2021, 1375): *” – – Olen surullinen, mutta en voi näyttää sitä. Minun täytyy näyttää vahvalta – – ”*, kun taas epäoikeudenmukaista surua kuvattiin seuraavalla tavalla: (Lee-Maturana ym. 2020, 2273)

”Tuntuu, kuin hän olisi murhannut lapseni, mutta minulla ei ole hautaa mihin mennä. En voi surra, en voi mennä suremaan – –”

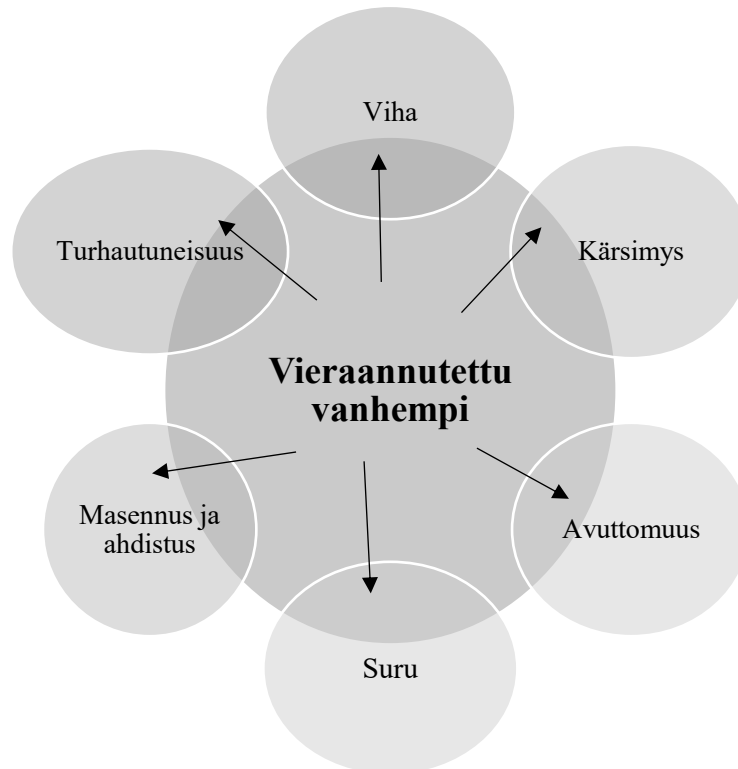
Vieraannutettu vanhempi kokee *masennuksen ja ahdistuksen tunteita* (7, 11, 12, 14). Tähän tunteeseen voidaan lukea mukaan myös Lee-Maturanan ja kumppaneiden (2020, 2268–2273) mainitsema stressi. Masennuksen ja ahdistuksen tunteita kuvattiin aineistossa muun muassa välipitämättömyyden kokemuksena, alhaisena itsetuntona sekä ilon lähtemisenä elämästä. Vieraantuneet vanhemmat kuvasivatkin kyseisessä tutkimuksessa masennustaan ja ahdistustaan seuraavilla tavoilla: *”Lääkäriini joutui antamaan minulle lääkityksen, joka auttoi minua ahdistuneisuudessani ja masennuksessani”*, *”Minulla on ongelmia ahdistuneisuuden kanssa ja no erityisesti posttraumaattisen stressihäiriön kanssa, johon liittyy masennusta”* sekä *”Yritin*

7, 11, 15 Finzi-Dottan ym. 2011, 320, 322; Lee-Maturana ym. 2020, 2270, 2273, 2274; Tavares ym. 2021, 1377

7,11,15,16 Finzi-Dottan ym. 2011, 321, 322; Lee-Maturana ym. 2020, 2270, 2272, 2274; Tavares ym. 2021, 1377; Marques ym. 2022, 15

7, 11, 12, 14 Finzi-Dottan ym. 2011, 320; Lee-Maturana ym. 2020, 2270; Tavares ym. 2020, 2281; Roma ym. 2021, 1196, 1201

itsemurhaa kolme kertaa viime vuonna –”. Viimeisenä tunteena havaitsin Bakerin ja Darnallin tutkimuksesta (2006, 109), että vieraannuttaminen tuo vieraannutetulle vanhemmalle esiin myös turhautuneisuutta. Turhautuneisuuden kuvattiin kohdistuvan muun muassa hankalaan tilanteeseen ja siihen kokemukseen, että ei itse voi vaikuttaa, miten kukakin toimii. Turhautuneisuuden tunnetta tuotiin esiin esimerkiksi seuraavalla tavalla: (mt.) ”*Toinen vanhempi soittaa viisi kertaa päivässä, kun lapset ovat luonani varmistaakseen, että he ovat kunnossa*”. Alla olevassa kuviossa (Kuvio 4.) on koottuna edellä mainitut vieraannutetun vanhemman tunteet.

Kuvio 4. Vieraannutetun vanhemman tunteet

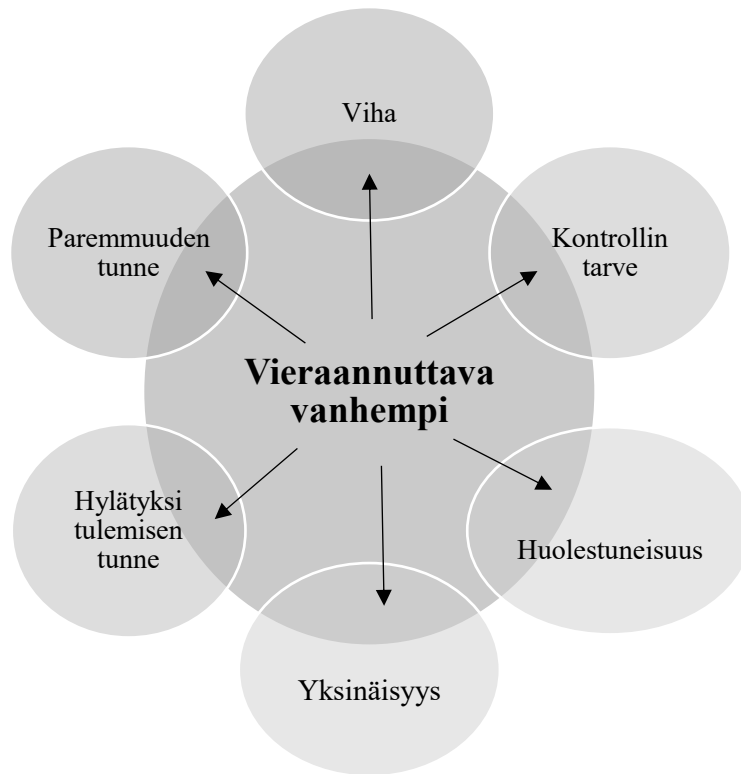
4.3 Vieraannuttavan vanhemman tunteet

Aineistoni perusteella näyttää siltä, että vieraannuttava vanhempi kokee *vihan, kontrollin tarpeen, huolestuneisuuden, yksinäisyyden, hylätyksi tulemisen ja paremmuuden tunteita* (4, 5, 8, 16). Bakerin (2006, 67) sekä Viljoenin ja van Rensburgin (2014, 260) tutkimuksissa kuvattiin vieraannuttavan vanhemman tuntevan *vihaa*, joka tuli esiin vihamielisyytenä sekä raivon tunteena toista vanhempaa kohtaan. Bakerin tutkimuksessa (2006, 68) puolestaan kuvattiin vihan tunteen kohdistuvan edellisen lisäksi myös lapseen, joka halusi pitää yllä suhdetta toiseen vanhempaan.

4, 5, 8, 16 Baker 2006; Baker & Darnall 2006; Viljoen & van Rensburg 2014; Marques ym 2022

Marquesin ja kumppaneiden tutkimuksessa (2022, 8, 10) tuotiin esille vieraannuttavan vanhemman *tunne kontrollin tarpeesta*, joka ilmeni vieraannuttavan vanhemman tarpeesta ”omistaa” lapsi. Kontrollin tarvetta kuvattiin siten, että vanhemman nimenomaan täytyy kontrolloida lapsen suhdetta toiseen vanhempaan. Eräs perhetuomioistuimen tuomari mainitsi kyseisessä tutkimuksessa vieraannuttavan vanhemman usein käyttämän kontrollin tarvetta kuvaavan lausahduksen: ”*Annoin poikani käydä isänsä luona! Ikään kuin ”antaminen” johtuisi siitä, että vanhemmalla on valta olla päästämättä –*”. Vieraannuttavalle vanhemmalle kuvattiin tutkimuksissa tulevan *huolestuneisuuden* sekä *yksinäisyyden tunteita*, kun lapsi oli kontaktissa toiseen vanhempaan tai vietti aikaa hänen luonaan (Baker 2006, 68–69; Baker & Darnall 2006, 109). Marquesin ja kumppaneiden tutkimuksessa (2022, 11) huolestuneisuus heijastui myös pelkona siitä, että toinen vanhempi vahingoittaisi lasta. Kyseisen tunteen takia vieraannuttava vanhempi halusi ”suojella” lasta, mutta todellisuudessa hän etäännytti lasta toisesta vanhemmasta.

Bakerin (2006, 67–68) sekä Marquesin ja kumppaneiden (2022, 10) tutkimuksessa kuvattiin vieraannuttavan vanhemman *tuntevan itsensä hylätyksi*, jonka kuvattiin johtuvan muun muassa parisuhteen päättymisestä. Tunne sai vieraannuttavan vanhemman toivomaan entisen puolison hylkäävän myös lapsen, koska entinen puoliso oli hylännyt hänetkin. Tunne sai vanhemman myös toivomaan, että lapsi hylkäisi toisen vanhemman oman hylätyksi tulemisen tunteen vuoksi. Samaisissa tutkimuksissa tuotiin lisäksi esille, että vieraannuttava vanhempi *koki olevansa parempi* kuin vieraannutettu vanhempi. Paremmuuden tunne kohdistui erityisesti toiseen vanhempaan. Vieraannuttava vanhempi koki itsensä toista vanhempaa kykenevämmäksi vanhemmuuteen. Perhetuomioistuimen tuomari viittasi (Marques ym. 2022, 10) erään vanhemman paremmuuden tunnetta heijastavaan puheeseen toteamalla: ”*Isäsi ei koskaan kyennyt tähän –*” ja ”*Se olin aina minä, joka vaihtoi sinun vaippasi –*”. Alla olevasta kuviosta (Kuvio 5.) on nähtävissä vieraannuttavan vanhemman tunteet.

Kuvio 5. Vieraannuttavan vanhemman tunteet

4.4 Ammatilaisen tunteet

Tutustuttuani aineistooni perusteellisesti havaitsin ammatilaisen kokevan vieraannuttamista kohdatessaan *vihan*, *pettymyksen*, *jännityksen* ja *epävarmuuden* tunteita (8, 13, 16). Viljoen ja van Rensburg (2014, 365) sekä Marques kumppaneineen (2022 8–9) kuvasivat tutkimuksissaan ammatilaisen tuntevan *vihaa*. Eräs psykologi toi esiin lapsen kärsimyksen ja sen näkemisen nostattamaa vihan tunnetta siten, että ”*Ainut henkilö, joka vieraannuttamisesta kärsii, on lapsi*”. Samaiset tutkijat esittivät tutkimuksissaan ammatilaisen kokevan *pettymystä*. Pettymyksen kuvattiin kohdistuvan niin itseen ammatilaisena kuin vanhempiin. Itseen kohdistuvaa pettymystä kuvattiin nousevan silloin, kun ammatilaisella ei ole keinoja puuttua vieraannuttamiseen, kuten eräs ammatilainen kuvasi: ” – – *on vain hyväksyttävä, että on näin, enkä voi tehdä asialle mitään*”. Ammatilainen kokee vanhempiin kohdistuvaa pettymystä silloin, kun ”*Vanhemmat eivät ole halukkaita muuttumaan, vaan olettavat vain psykologin korjaavan lapsen*”. Viljoenin ja van Rensburgin (2014, 265–266) esittäessä edellä mainitut huomiot, esittää Marques kumppaneineen (2022, 8–9) puolestaan huomion siitä, että ammatilaisen pettymys saattaa nousta myös vanhemman turhista lupauksista:

8, 13, 16 Viljoen & van Rensburg 2014; Feresin 2020; Marques ym. 2022

” – Äiti sanoo ”hän voi olla isänsä kanssa, hän voi soittaa milloin haluaa”, mutta kun hän lähtee oikeussalista, tilanne on juuri päinvastoin!”

Marques ja kumppanit (2022, 8–9) havaitsivat myös, että ammattilainen kokee pettymystä silloin, kun vieraannutettu vanhempi ei näe vaivaa suhteen luomiseen lapsen kanssa. Kyseisessä tutkimuksessa kuvattiin vieraannutetun vanhemman etääntymistä lapsestaan, mikä tuottaa pettymystä ammattilaisessa lapsen puolesta. Viljoenin sekä van Rensburgin (2014, 266, 270) tutkimuksen mukaan vieraannuttaminen nostaa ammattilaisessa *jännitystä* vanhempien vihamielisen ja manipuloivan asenteen takia. Aineiston mukaan jotkut vanhemmat saattavat myös uhkailla tai syyttää ammattilaista, mikä on omiaan lisäämään ammattilaisen jännityksen tunnetta (mt.).

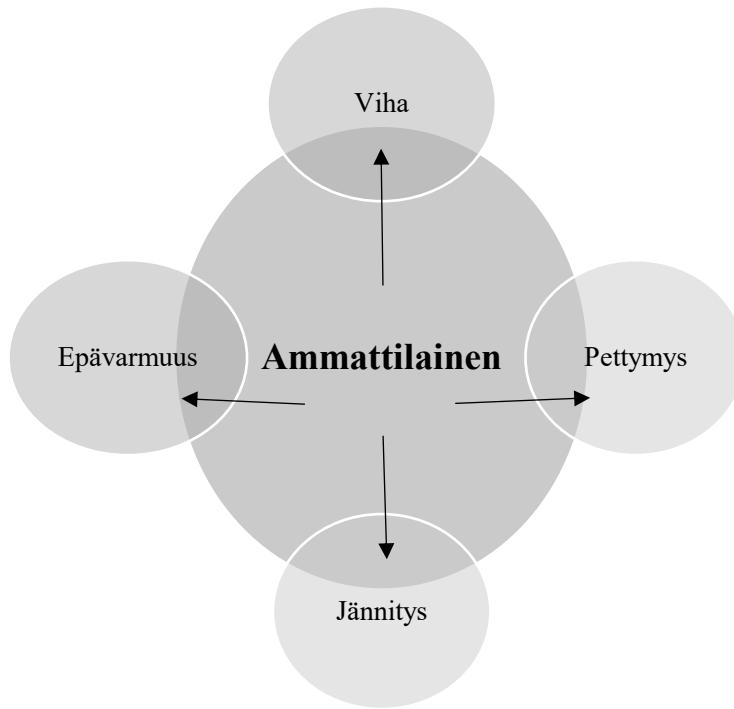
Muutamassa tutkimuksessa (^{8, 13, 16}) kuvattiin ammattilaisen kokevan *epävarmuuden* tunteita. Jo vieraannuttamisen määrittelemisen tuotti Marquesin ja kumppaneiden (2022, 6) tutkimuksessa mukana olleille ammattilaisille epävarmuutta. Osa ammattilaisista käsitti vieraannuttamisen psykologiseksi häiriöksi, kun taas osa heistä käsitti vieraannuttamisen perheen vuorovaikutuksen häiriöksi. Perhetuomioistuimen tuomari kuvasikin vieraannuttamisen termiä ”*hajanaiseksi ja huonosti määritellyksi*”. Ammattilaisten näyttää myös olevan vaikeaa todistaa käytännössä vieraannuttamisen esiintyminen. Epävarmuuden kuvattiin nousevan myös eettisten dilemموjen pohdintojen yhteydessä. Ammattilainen kokee epävarmuuden tunnetta pohtiessaan ”*Olenko tehnyt tarpeeksi? Olisinko vielä voinut tehdä jotain?*”. (Viljoen & van Rensburg 2014, 262, 265.)

Epävarmuuden kuvattiin nousevan osittain myös vanhempien perusteettomista väitteistä esimerkiksi lapsen kaltoinkohtelusta. Tunteen kuvattiin nousevan etenkin silloin, jos todisteita kaltoinkohtelulle ei syytöksistä huolimatta löydy. (Viljoen & van Rensburg 2014, 263; Feresin 2020, 61.) Seuraava katkelma psykologin haastattelusta (Viljoen & van Rensburg 2014, 263) kuvaa osuvasti sitä, että selvyyttä lapsen kaltoinkohtelusta on toisinaan mahdotonta saada:

”Jostakin näistä väitteistä tulee lapsen muisto ja heille tulee siitä ikään kuin totta, että heitä olisi pahoinpidelty. Lapsi uskoo, että isä tai äiti tekee hänelle paha.”

Olen koonnut nämä edellä mainitut ammattilaisen tunteet alla olevaan kuvioon (Kuvio 6.).

^{8,13,16} Viljoen & van Rensburg 2014; Feresin 2020; Marques ym. 2022

Kuvio 6. Ammatilaisen tunteet

5 TOIMINTA VIERAANNUTTAMISEN YHTEYDESSÄ

Toinen tutkimuskysymykseni tarkasteli sitä, miten eri osapuolet toimivat tilanteissa, joissa vieraannuttamista tapahtuu. Käydessäni aineistoa läpi tutkimuskysymys mielessäni huomasi, että lapsen toiminta vieraannuttamisen tilanteissa on uskollista ja vanhempien sisäänpäin kääntynyttä ja omistushaluista. Lapsen sekä vanhempien toimintaa voidaan tarkastella suhteessa toisiinsa sekä ammattilaiseen, kun taas ammattilaisen toimintaa voidaan tarkastella vieraannuttamisen tunnistamisen kolmella eri tasolla. Avaan näitä löydettyjä tuloksia tarkemmin seuraavissa alaluvuissa. Olen koonnut tässä osiossa jokaisen alaluvun loppuun kokoavan kuvion.

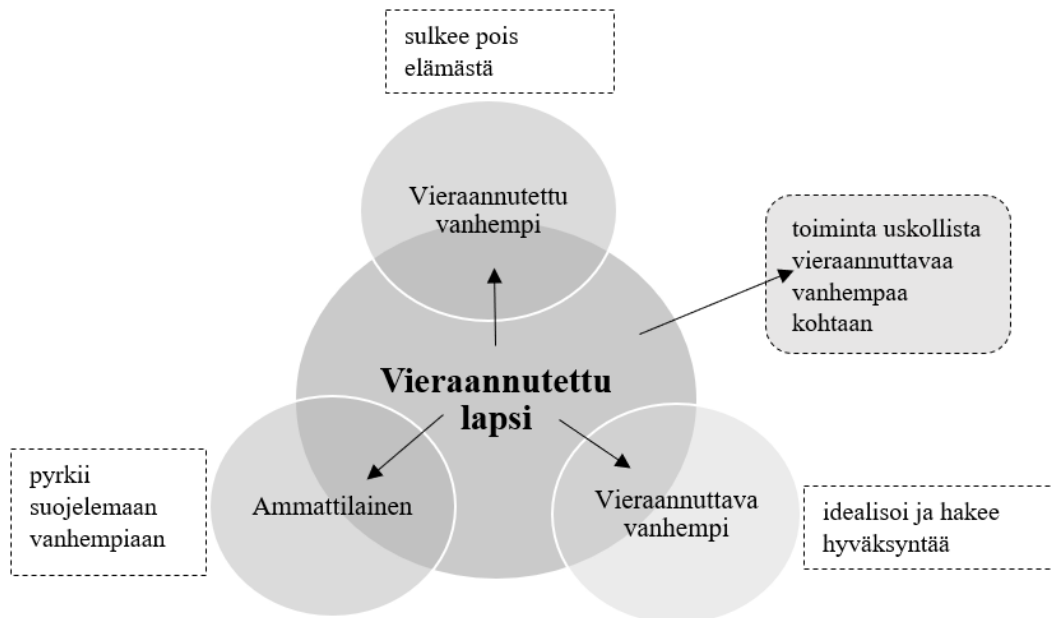
5.1 Vieraannutetun lapsen toiminta

Lapsi on riippuvainen vieraannuttavasta vanhemmasta ja lapsen toiminta vieraannuttamisessa on siten *uskollista* vieraannuttavaa vanhempaa kohtaan (Marques ym. 2022, 9). Bakerin tutkimuksessa (2006, 70) kuvattiin sitä, että lapsi on valmis hylkäämään toisen vanhemman, eli *sulkemaan pois elämästä*, säilyttääkseen suhteen vieraannuttavaan vanhempaan. Perhetuomioistuimen tuomari kuvasi haastattelussaan (Marques ym. 2022, 9) tätä perusteetonta hylkäämistä seuraavalla tavalla: ” – lapsi ei pysty selittämään, miksi hän ei halua olla isänsä tai äitinsä kanssa, eikä anna minulle mitään uskottavaa syytä – –”. Neljässä tutkimuksessa (^{3, 4, 8, 16}) kuvattiin lapsen *sulkevan* vieraannutetun vanhemman *pois elämästä*, *idealisoivan* ja *hakevan hyväksyntää* vieraannuttavalta vanhemmalta sekä *pyrkivän suojelemaan vanhempiaan* suhteessa ammattilaiseen. Kyseisissä toimintatavoissa huomion arvoista on se, että lapsen toiminta ei välttämättä ole tietoista tai edes hänen tahtonsa mukaista. Aineistossa kuvattiin, kuinka lapsi toimii kyseisillä tavoilla, jotta hän säilyttäisi suhteensa vieraannuttavaan vanhempaan.

Viljoen ja van Rensburgin (2014, 264) sekä Marquesin ja kumppaneiden (2022, 9) mukaan lapsen toiminta suhteessa ammattilaiseen on *vanhempiaan suojelevaa*. Suojelu kohdistuu erityisesti vieraannuttavaan vanhempaan, mutta toisinaan myös molempiin. Lapsi on hyvin varovainen antamaan tietoa vanhemmistaan ammattilaiselle. Lapsen puheessa on havaittavissa vähäistä spontaaniutta vanhempien suojelemisen vuoksi. Lapsi saattaa puhua tapaamisella aikuisen sanavarastolla tai valmistelluin puheenvuoroin, kuten kaksi perhetuomioistuimen tuomaria kuvasi haastatteluissaan: ” (lapsi on) erittäin hyvin valmistautunut – –” sekä ”lapsi jäljittelee sitä, mitä

^{3, 4, 8, 16} Spruijt ym. 2005; Baker 2006; Viljoen & van Rensburg 2014; Marques ym. 2022

vanhemmat ovat sanoneet”. Lapsi saattaa myös tuoda tapaamisella esiin sellaisia muistoja, joita lapsi ei itse voi muistaa tai ole voinut kokea. Lapsi saattaa esimerkiksi ”muistaa” jotain, mitä on tapahtunut erittäin nuorena, mihin muisti ei todellisuudessa voi ylettyä. (Mt.) Olen koonnut vieraannutetun lapsen toiminnan alla olevaan kuvioon (Kuvio 7.).

Kuvio 7. Vieraannutetun lapsen toiminta

5.2 Vieraannutetun vanhemman toiminta

Vieraannutetun vanhemman toiminta kuvautuu *sisäänpäin kääntyneeksi* ja *sosiaalisesti eristäytyneeksi* (2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 15, 16). Vieraannutettu vanhempi toimii lapsesta *etääntyen, mukautuen* vieraannuttavan vanhemman toimintaan sekä *purkaen aggressiota* ammattilaiselle. Aineiston mukaan vieraantunut vanhempi kärsii erilaisista psyykkisistä sekä fyysisistä oireista, kuten unettomuudesta ja keskittymiskyvyttömyydestä, mitkä vaikuttavat vieraantuneen vanhemman toimintaan (Lee-Maturana ym. 2020, 2273). Samaisessa tutkimuksessa selitettiin vieraannuttavan vanhemman eristäytyvän sosiaalisista suhteista välttääkseen keskustelemista. Seuraavaksi esitän Lee-Maturanan ja kumppaneiden tutkimuksesta (2020, 2274) neljä sitaattia, jotka kuvaavat edellä mainittua:

2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 15, 16 Baker 2005; Baker 2006; Baker & Darnall 2006; Finzi-Dottan ym. 2011; Harman ym. 2019; Lee-Maturana ym. 2020; Roma ym. 2021; Tavares 2021; Marques ym. 2021

” -- Ihmiset saattavat ajatella mitä olen tehnyt tyttärelleni, kun hän ei puhu minulle -- En ole tehnyt tyttärelleni mitään!”

”Ihmiset eivät halua tietää. He eivät usko sinua. He ajattelevat, ettei se ole mahdollista.”

”Ihmiset ovat kyllästyneet kuuntelemaan tarinaani”

”En osaisi ilmaista ajatuksiani, en osaisi puhua”

Tavares ja kumppanit (2021, 1376) esittivät tutkimuksessaan yhteneväisen ajatuksen Lee-Maturanan ja kumppaneiden tutkimuksen (2020, 2274) kanssa. Sen mukaan vieraannutettu vanhempi pyrkii toimimaan proaktiivisesti tavoilla, jotka voisivat auttaa vieraannuttamistilanteen ratkaisemisessa. Eräs vieraannutettu vanhempi kuvasikin haastattelussaan toimintaa ”*haluna taistella*”. Tutkimuksissa tuotiin kuitenkin esille, että kyseistä toimintaa on käytännössä hankala toteuttaa, koska vieraannutetun vanhemman voi olla vaikea tietää, mitä hän voi vieraannuttamisen eteen tehdä, kuten vieraannutettu vanhempi mainitsi haastattelussaan: ”*Ei ole yksinkertaisesti mitään, mitä voisin tehdä*”.

Aineistossa tuotiin esille, että vieraantunut vanhempi toimii *etääntymällä* lapseen (4, 11, 14, 16). Aineistossa kuvattiin lapsesta etääntymisen johtuvan muun muassa eräästä selviytymisstrategiasta eli etääntymisstrategiasta. Etääntymisstrategia tarkoittaa toimintaa, jossa vanhempi ottaa etäisyyttä surua, ahdistusta tai häpeää tuottavaan ärsykkeeseen eli tässä tilanteessa lapseen selviytyäkseen itse vieraannuttamisesta. (Lee-Maturana ym. 2020, 2272.) Aineistossa tuotiin esille, että vieraannutetun vanhemman etäännyttävää toimintaa saattaa selittää myös omassa lapsuudessa opittu toimintatapa. Vanhempi toimii tavoilla, jotka etäännyttävät häntä lapsestaan, koska on oppinut toimintatavan omassa lapsuudessaan. Bakerin (2006, 299) tutkimuksessa puolet vastaajista (n=14) oli kokenut itse vieraannuttamista omassa lapsuudessaan, ja vastaajat olivat itse aikuisuudessa lapsestaan vieraantuneita vanhempia.

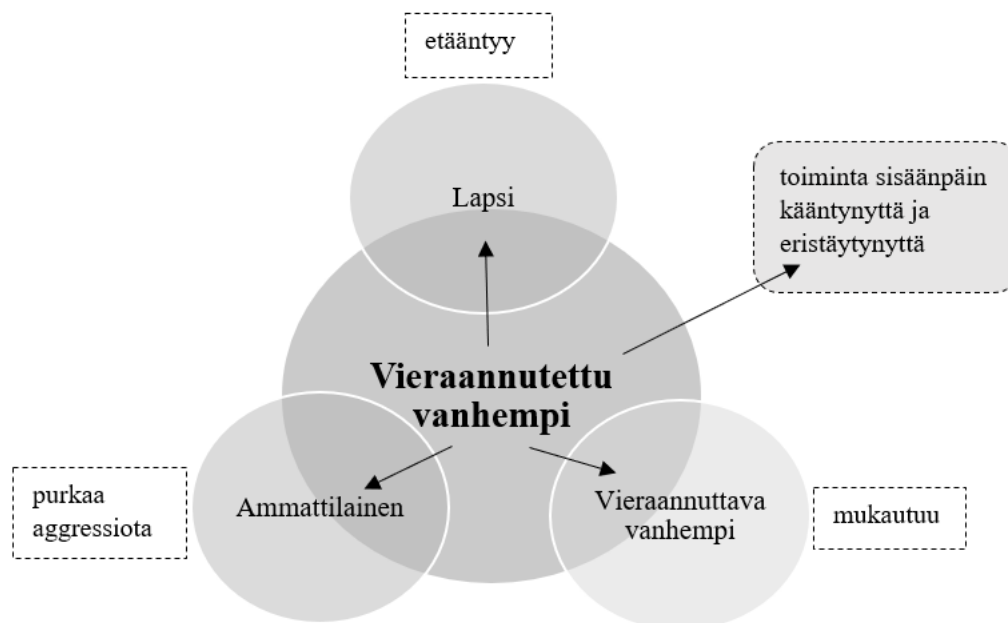
Aineistossa kuvattiin vieraannuttavan vanhemman toimintaa suhteessa toiseen vanhempaan *mukautumisena* (Baker & Darnall 2006, 109). Mukautuminen tuotiin esille myös epätasapainoisena vanhemmuutena (Marques ym. 2022, 14). Mukautumista kuvattiin haastattelussa (Baker & Darnall 2006, 109) seuraavilla tavoilla:

^{2, 4, 11, 14, 16} Baker 2005, 299; Baker 2006, 76; Lee-Maturana ym. 2020, 2272; Roma ym. 2021, 1201; Marques ym. 2022, 11

”Toinen vanhempi tekee suuria suunnitelmia sille viikonlopulle, kun lasten pitäisi tulla luokseni, esimerkiksi juhlien järjestämistä, kyläilyä sukulaisille, uima-altaan ostamista – ja pakottaa näin lapsen valitsemaan. Sanoo, että, jos todella rakastaisin lapsiani, en puuttuisi heidän suunnitelmiinsa.”

”Vierailuaikatauluissa ei ole joustavuutta, paitsi jos se on hänen edukseen.”

Yllä olevissa lainauksissa tuotiin esille, kuinka vieraannuttava vanhempi sopii kilpailevia aktiviteetteja toisen vanhemman vierailuajan päälle. Aineistossa kuvattiin, kuinka vieraannutetun vanhemman täytyy näin ollen mukautua toisen vanhemman suunnitelmien muutoksiin säilyttääkseen myönteisen suhteen lapseensa samalla menettäen oman aikansa lapsensa kanssa. (Baker & Darnall 2006, 109.) Vieraannutetun vanhemman toimintaa suhteessa ammattilaiseen kuvattiin aineistossa sen sijaan *aggression purkamisena*. Vieraannutetun vanhemman aggressio johtuu toisesta vanhemmasta, jota puretaan ammattilaiselle muun muassa puhumalla pahaa toisesta vanhemmasta tai osoittamalla kritiikkiä. Aggressiota selittää riitaisa suhde toiseen vanhempaan. (Harman ym. 2019, 467; Tavares ym. 2021; 1376; Marques ym. 2022, 9.) Alla olevassa kuviossa on esitettyä vieraannutetun vanhemman toiminta (Kuvio 8.).

Kuvio 8. Vieraannutetun vanhemman toiminta

5.3 Vieraannuttavan vanhemman toiminta

Vieraannuttavan vanhemman toiminta on *omistushaluista* ja *itsekeskeistä*. Aineistoni perusteella näyttää siltä, että vieraannuttava vanhempi lisää *lojaalisuutta* ja *riippuvuutta* sekä *kietoo itsensä emotionaalisesti* lapseen. Vieraannuttava vanhempi *sulkee* toista vanhempaa *pois* vanhemman ja lapsen *elämästä* sekä *yrittää esittää itsensä suotuisassa valossa* ammattilaiselle. (3, 4, 8, 13, 14, 16, 17.) Bakerin (2006, 67, 69) tutkimuksen mukaan vieraannuttava vanhempi ei erota omia tunteitaan lapsensa tunteista ja ajattelee siten omien tunteiden olevan myös lapsensa tunteita. Vieraannuttava vanhempi luo uskollisuuskonfliktin lapselle pakottaen näin lapsen valitsemaan vanhempiansa välillä. Vieraannuttavan vanhemman toiminta kuvautui aineiston perusteella myös lapsen hallitsemiseksi. (Marques ym. 2022, 7–9.) Perhetuomioistuimen tuomarit kuvailivat Marquesin ja kumppaneiden (2022, 7–9) tutkimuksessa vieraannuttavan vanhemman toimintaa haastatteluissaan seuraavilla tavoilla:

”Usein mainittu lause on: ”annoin poikani käydä isänsä luona”. Ikään kuin ”antaminen” johtuisi siitä, että vanhemmalla olisi valta olla päästämättä, mutta hän on päättänyt antaa lapsen käydä isän luona.”

” – – Tämä vieraannuttava äiti haluaa lapsen yksin itselleen, ei viedäkseen isäänsä pois, vaan koska hänellä on pakkomielle lapsiaan kohtaan – – ”

”Minä kyllä annan hänen mennä, mutta hän ei vain halua. En ole koskaan kieltänyt menemästä.”

Yllä olevat lainaukset kuvaavat myös sitä, että vieraannuttavan vanhemman on haastavaa nähdä itsessään lasta vahingoittavaa toimintaa. Vieraannuttavan vanhemman toiminta suhteessa toiseen vanhempaan on *poissulkemista*. Tämä on luettavissa kuudesta tutkimuksesta (3, 4, 8, 13, 16, 17). Perhetuomioistuimen tuomari kuvasi haastattelussaan vanhemman perustelua poissulkemiselle seuraavalla tavalla (Marques ym. 2022, 10): *” – – he tulevat siihen tulokseen, että (toinen vanhempi) oli virhe heidän elämässään ”*. Vieraannuttava vanhempi poissulkee toista vanhempaa lapsen elämästä ja omasta elämästään esimerkiksi sulkemalla muistoja, liioittelemalla toisen vanhemman puutteita tai esittämällä perusteettomia väitteitä toisesta vanhemmasta (3, 4, 8, 13, 16). Marquesin ja kumppaneiden tutkimuksessa (2022, 7) kuvattiin, että yleinen syytös toisesta vanhemmasta on seksuaalinen hyväksikäyttö, koska se on tehokas ja niin sanottu ”oikeutettu” keino katkaista suhde

3, 4, 8, 13, 14, 16, 17 Spruijt ym. 2005, 309–310; Baker 2006, 67–69; Viljoen & van Rensburg 2014, 260; Feresin 2020, 62;

Roma ym. 2021, 1196, 1200, 1203; Marques ym. 2022, 7–10; Birchall & Choudry 2022, 125

3, 4, 8, 13, 16, 17 Spruijt ym. 2005, 309–310; Baker 2006, 67; Viljoen & van Rensburg 2014, 260; Feresin 2020, 62;

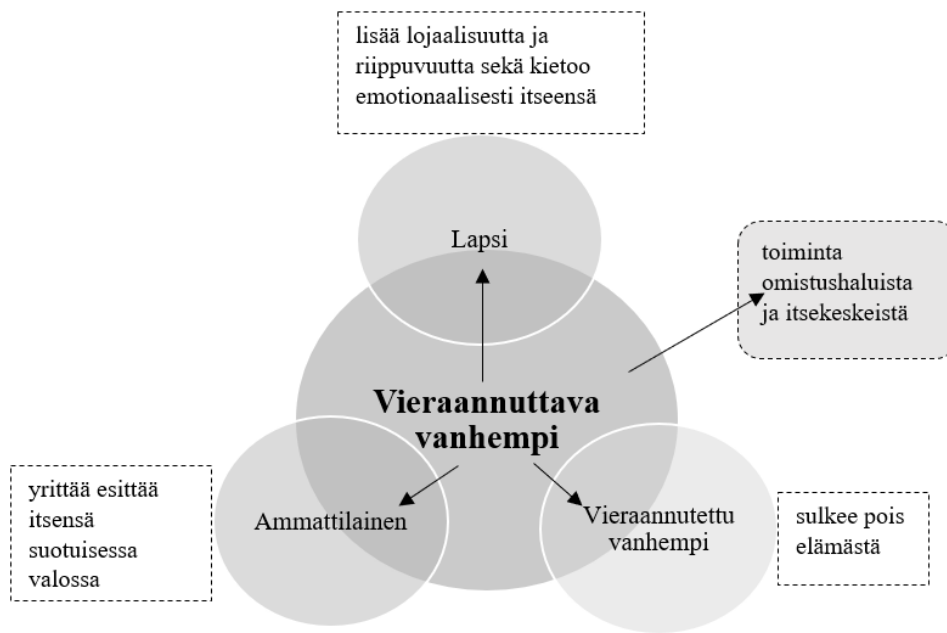
Marques ym. 2022, 7; Birchall & Choudry 2022, 125

3, 4, 8, 13, 16 Spruijt ym. 2005, 309–310; Baker 2006, 67; Viljoen & van Rensburg 2014, 260; Feresin 2020, 62; Marques ym. 2022, 7

toiseen vanhempaan. Perusteettomat syytökset koskevat myös vanhemmuutta ja perheväkivaltaa. Vieraannuttava vanhempi voi uhata lasta rakkauden poistamisella, jos lapsi ei ole samaa mieltä syytöksistä tai toisen vanhemman poissulkemisesta lapsen kanssa. Vieraannuttavan vanhemman toiminnassa on piirteitä myös kostokäyttäytymisestä, kuten ”*jos et halua minua, et voi saada lapsia*”, millä perustellaan toisen vanhemman poissulkemista elämästä. (Marques ym. 2022, 7; Baker 2006, 67.)

Vieraannuttava vanhempi estää suorasti ja epäsuorasti kommunikaatiota lapsen ja toisen vanhemman välillä, mikä edesauttaa poissulkemista. Vanhempi pyrkii esimerkiksi rajoittamaan toisen vanhemman osallistumista lapsen elämään, kuten aineistossa mainittiin (Marques ym. 2022, 7): ” – *Kun on sovittu, että toinen vanhempi hakee lapsen koulusta, päätetäänkin, ettei lapsi mene sinä päivänä kouluun*”. Vieraannuttava vanhempi tekee myös yksipuolisia päätöksiä koskien lapsen elämää. Vanhempi saattaa esimerkiksi päättää muuttaa kauemmaksi toisesta vanhemmasta. Vieraannuttava vanhempi voi olla omistautunut ja johdonmukainen lasta kohtaan, mutta silti häiritä lapsen suhdetta toiseen vanhempaan. (Marques ym. 2022, 7, 15.)

Vieraannuttava vanhempi *yrittää esittää itsensä suotuisassa valossa* ammattilaiselle. Vieraannuttava vanhempi muun muassa kertoo valheellisia asioita toisesta vanhemmasta, kieltää vihamielisyyden itsessään ja syyttää muita omista ongelmistaan. Edellisten lisäksi vieraannuttava vanhempi rajoittaa toisen vanhemman tiedonsaantioikeutta suhteessa ammattilaiseen. Tarkastelun kohteena olevissa tutkimuksissa tuotiin myös esille, kuinka vieraannuttava vanhempi väittää ammattilaiselle lapsen kieltäytymisen toiselle vanhemmalle menosta johtuvan lapsen halusta, kuten Marquesin ja kumppaneiden tutkimuksessa (2022, 9) mainittiin: ”*Minä kyllä annan hänen mennä, mutta hän ei vain halua. En ole koskaan kieltäytynyt menemästä*”. (Marques ym. 2022, 7, 9, 15; Roma ym. 2021, 1196, 1203, 1200.) Bakerin (2006, 67) tutkimuksessa tuotiin esille, että vieraannuttavan vanhemman toimintaa saattaa selittää narsistinen persoonallisuushäiriö, jossa vieraannuttava vanhempi näkee itsensä maailmankaikkeuden keskipisteenä, minkä takia vieraannuttava vanhempi yrittää ”sumuttaa” ammattilaista näkemään itsensä ja tilanteen hänelle suotuisassa valossa. Olen koonnut vieraannuttavan vanhemman toiminnan alla olevaan kuvioon (Kuvio 9.).

Kuvio 9. Vieraannuttavan vanhemman toiminta

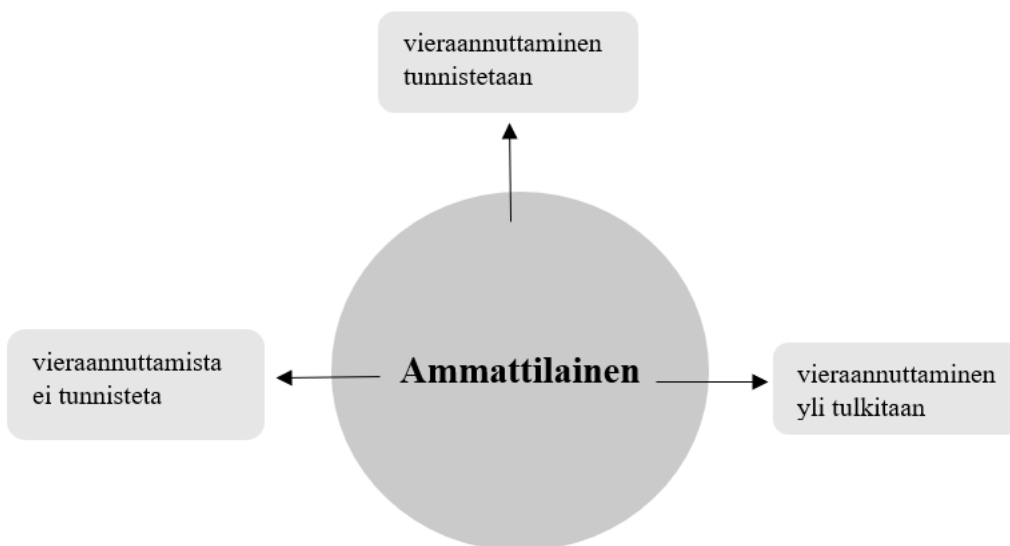
5.4 Ammatilaisen toiminta

Tutustuttuani aineistooni perusteellisesti näyttää siltä, että ammatilaisen toiminta kuvautuu *vieraannuttamisen tunnistamisena*, sen *tunnistamattomuutena* sekä *ylitulkitsemisena* (Kuvio 10.). Tämä selviää kahdeksasta tutkimuksesta (^{1, 6, 8, 10, 11, 13, 16, 17}). Suurimmassa osassa tutkimuksista (^{1, 6, 8, 13, 16}) kuvattiin, että ammatilainen tiedostaa vieraannuttamisilmiön ja *tunnistaa vieraannuttamisen* esiintymisen omassa työssään. Bakerin tutkimuksessa (2007, 9) tuotiin esille, että ammatilaiset tunnistavat vieraannuttamisen muun muassa arvioimalla vanhemman ja lapsen toimintaa Gardnerin kahdeksan vieraannuttamisen piirteen kautta. Vieraannuttamisilmiön tunnistaminen auttaa ammatilasta tekemään havaintoja herkemmin sekä esittämään asiakkaalle oikeanlaisia kysymyksiä (mt., 16). Vieraannuttamisen tunnistaminen auttaa myös ammatilasta reagoimaan nopeammin tilanteeseen sekä priorisoimaan työtehtäviään (Marques ym. 2022, 11). Aineistossa kuvattiin, että vieraannuttamisen tunnistamisen myötä ammatilainen arvioi vanhemman itsemurhariskiä ja mahdollista persoonallisuushäiriötä sekä ohjaa asiakkaat perheterapiaan (Lee-Maturana ym. 2020, 2268; Baker 2007, 9; Marques ym. 2022, 12). Huomattavaa on, että ammatilainen ei aina tunnista

^{1, 6, 8, 10, 11, 13, 16, 17} Rueda 2004; Baker 2007, 8–9, 16; Viljoen & van Rensburg 2014, 258, 265; Casas Vila 2019, 51; Lee-Maturana ym. 2020, 2268; Feresin 2020, 56, 61, 63; Marques ym. 2022, 56, 61–63; Birchall & Choudry 2022, 127
^{1, 6, 8, 13, 16} Rueda 2004; Baker 2007, 8–9, 16; Viljoen & van Rensburg 2014, 258, 265; Feresin 2020, 56, 61, 63; Marques ym. 2022, 56, 61–63

vieraannuttamista, kuten Marques ja kumppanit esittivät tutkimuksessaan (2022, 14). Tämä tapahtuu esimerkiksi silloin, kun vieraannuttaminen esiintyy epäsuorana toimintana, mitä ammattilaisen on haastava nähdä.

Aineistossa (^{10, 13, 16, 17}) kuvattiin ammattilaisen *ylitulkitsevan vieraannuttamista* ja sen tunnistamista. Ammattilaiset pitävät vieraannuttamista sukupuolittuneena naisten ongelmana ja ajattelevat suoraviivaisesti naisten olevan vieraannuttajia ja miesten vieraannutettuja, kuten eräs sosiaalityöntekijä kuvasi haastattelussaan: (Feresin 2020, 61) ”*Mielestäni vieraannuttaminen koskee vain äitejä, koska naisilla on vahva tarve eliminoida entinen kumppani*. Ammattilaiset tulkitsevat isät *kostonhimoisten naisten uhreiksi* ja ajattelevat, että äidin tarkoitus on vain saada lapset itselleen. (Feresin 2020, 56; Marques ym. 2022, 9.) Jenny Birchall ja Shazia Choudry (2022, 127) esittävät samankaltaisen ajatuksen siitä, että lasten kertomukset tulkitaan äidin manipuloinnista johtuvaksi, eikä ammattilainen tällöin kuule aidosti lasta tai ota häntä tosissaan. Glòria Casas Vila (2019, 51) puolestaan tuo esiin, että ammattilainen yli tulkitsee vieraannuttamista myös silloin, kun hän syyttää vanhempaa liian herkästi vieraannuttamisesta ja halusta riistää lapsi, kun vanhempi ei halua antaa lasta toiselle vanhemmalle. Alla olevassa kuviossa (Kuvio 10.) on esitetty edellä kuvattu ammattilaisen toiminta vieraannuttamisen yhteydessä.

Kuvio 10. Ammattilaisen toiminta

^{10, 13, 16, 17} Casas Vila 2019, 51; Feresin 2020, 56, 61–63; Marques ym. 2022, 9; Birchall & Choudry 2022, 127

6 SYNTEESI TULOKSISTA: TUNTEET SAAVAT TOIMIMAAN TAI LAMAANTUMAAN

Tämän tutkielman tavoitteena oli tarkastella vieraannuttamista ja sen ilmenemismuotoja tunteiden sekä toiminnan kautta. Edellisissä luvuissa esittelin löytämiäni tuloksia lapsen, vanhempien sekä ammattilaisen näkökulmista katsottuina. Minua alkoi tulevana sosiaalityön ammattilaisena ja erityisesti lasten edun ajajana kiinnostamaan se, miten voisin tunnistaa asiakkaiden kohdalla tapahtuvan vieraannuttamisen ja miten voisin ymmärtää syvällisemmin sen seurauksia eri osapuolille, joten lähdin tarkastelemaan saamieni tulosten välistä yhteyttä ja rakentamaan niistä synteesiä. Synteesi asettaa tulokset laajempaan kontekstiin tuomalla tutkittavasta aiheesta uuden näkökulman (Torraco 2005, 362). Vaikka tässä tutkielmassa on eritelty tunteet ja toiminta kahdeksi eri tutkimuskysymykseksi, ei niitä käytännössä kuitenkaan voi erottaa. Johtopäätöksenä voidaan sanoa, että vieraannuttaminen tuo esiin tunteita, jotka lisäävät ja lamaannuttavat toimintaa. Alla olevaan taulukkoon (Taulukko 4.) olen koonnut aineistosta nousseiden tulosten pohjalta nousseen näkemykseni.

Taulukko 4. Tulosten yhteenvedo

	Tunne	Toiminta
Toimintaa lisäävät tunteet	viha, velvollisuuden tunne, liiallinen vastuuntunto, kontrollin tarve, paremmuuden tunne, huolestuneisuus, yksinäisyys, hylätyksi tulemisen tunne	aggressio, poissulkeminen, mukautuminen, toisen ihmisen suojeleminen ja kontrollointi
Toimintaa lamaannuttavat tunteet	suru, pelko, kärsimys, avuttomuus, masennus, ahdistus, jännitys, pettymys, epävarmuus, turhautuneisuus, huolestuneisuus, yksinäisyys, hylätyksi tulemisen tunne	eristäytyminen, luovuttaminen, kykenemättömyys toimia

Tulosten mukaan vieraannuttaminen nostaa vanhemmalla esiin esimerkiksi vihaa, joka lisää aggressiivista toimintaa. Vanhemmalla herää myös kontrollin tarpeen ja paremmuuden tunteita, jotka saavat vanhemman poissulkemaan toista vanhempaa lapsen elämästä, kuten seuraavat sitaatit kuvaavat: ”Jos et halua minua, et voi saada lapsia” sekä ”Isäsi ei koskaan kyennyt tähän– –” (Marques ym. 2022, 7, 10). Vieraannutetulla lapsella toimintaa lisää liiallinen vastuuntunto sekä

velvollisuuden tunne, jotka ohjaavat lojaaliin ja suojelemaan toimintaan vanhempiaan kohtaan. Eräs lapsena vieraannutettu aikuinen kuvasi tunnetta seuraavalla tavalla (Baker 2006, 70):

”En tuonut yhtään ystävää kotiin. Tuntui, että minun piti olla hänen luonaan koko ajan. Minusta tuntui, että jos olisin kenenkään muun kuin hänen kanssaan pettäisin hänet.”

Sen sijaan vieraannutetun vanhemman suru ja avuttomuuden tunteet lamaannuttavat toimintaa. Vieraannutettu vanhempi eristäytyy sosiaalisista suhteista eikä kykene toimimaan haluamallaan tavalla. Lisäksi turhautuneisuuden tunne saa vanhemmalle kokemuksen, että hän ei voi tilanteelle mitään ja hän saattaa luovuttaa tilanteen suhteen ajatellen, että *”ei ole yksinkertaisesti mitään, mitä voisin tehdä”* (Lee-Maturana ym. 2020, 2274). Samaa voidaan havaita myös ammattilaisella. Tutkimustulokset osoittivat, että vieraannuttaminen nostaa ammattilaisessa muun muassa jännityksen ja epävarmuuden tunteita, jotka lamaannuttavat ammattilaisen toimintaa vieraannuttamista kohdatessa.

Tulokset osoittivat, että huolestuneisuuden, yksinäisyyden ja hylätyksi tulemisen tunteet lamaannuttavat sekä lisäävät toimintaa. Huolestuneisuuden ja yksinäisyyden tunne lamaannuttavat toimimaan oikealla tavalla, mutta todellisuudessa tunteet lisäävät vieraannuttavaa käytöstä. Kyseiset tunteet nostavat vanhemmassa esiin pelkoa, joka kohdistuu yksin jäämiseen ja lapsen kaltoinkohteluun. Vanhempi haluaa suojella lasta toiselta vanhemmalta, mutta todellisuudessa hän vieraannuttaa lasta. Hylätyksi tulemisen tunne saa vanhemman toimimaan myös samalla tavalla. Sen sijaan vieraannutetulla vanhemmalla hylätyksi tulemisen tunne pelkästään lamaannuttaa toimintaa. Kyseinen tunne on esitetty tuloksissa kärsimyksenä, mutta haastatteluissa tuotiin esille, että kärsimys sisältää kokemuksen hylätyksi tulemisesta. Kärsimys saa vieraannutetun vanhemman muun muassa eristäytymään sosiaalisista suhteistaan, koska vieraannutettu vanhempi ei halua tai jaksa selitellä muille tilannettaan. Vieraannutettu vanhempi kokee, että kukaan ei ymmärrä häntä.

Tutkimustuloksissa on runsaasti samankaltaisuutta aikaisempien tutkimusten kanssa. Tulokset toivat esiin sen, kuinka tunteet saavat vieraannuttavan vanhemman toimimaan vieraannuttavalla tavalla. Vassiloun ja Cartwrightin (2001, 188) mukaan vieraannuttaminen on seurausta vieraannuttavan vanhemman vihan ja koston tunteille. Vieraannuttava vanhempi toimii vieraannuttaen yrittäessään selviytyä omista hankalista tunteistaan (Darnall 1998; ref. Fidler & Bala 2010, 18–19). Lisäksi tässä tutkielmassa havaittiin vieraannuttavan vanhemman kietovan lapsen emotionaalisesti itseensä. Vieraannuttava vanhempi ”istuttaa” omia vihan tunteita lapseen saaden lapsen vihaamaan ja hylkäämään toisen vanhempansa, kuten Harman ja kumppanit (2018, 1289) osoittavat. Sinkkosien

(2018, 468) mukaan lapsen ja vieraannuttavan vanhemman kiintymyssuhde vahingoittuu sen vuoksi, koska vanhempi ei kykene erottamaan omia tunteitaan lapsensa tunteista.

Tulosten mukaan vieraannuttaminen ilmenee lapsessa toisen vanhemman poissulkemisena ja toisen idealisointina. Tutkimustulokset osoittivat, että lapsi toimii kyseisillä tavoilla, jotta hän säilyttäisi suhteensa läheisempään eli vieraannuttavaan vanhempaan. Tulokset ovat samankaltaisia Gardnerin (1998) vieraannuttamisoireyhtymän ilmenemismuotojen kanssa. Lapsi torjuu toisen vanhemman perusteettomasti ja näkee toisen täydellisenä. Haastatteluissa tuotiin esiin, että lapsi puhuu tapaamisilla ”käsikirjoitetusti” aikuisen sanavarastolla, mikä vahvistaa Gardnerin (1998) havaintoja vieraannuttamisen ilmenemisestä.

Tuloksissa nousi yksi mielenkiintoinen havainto koskien vieraannuttamisen ylisukupolvistumista. Monet haastateltavat vieraannutetut vanhemmat olivat itse kokeneet vieraannuttamista lapsuudessaan. Tutkimustuloksissa tuli ilmi, että vieraannutettu vanhempi toimii tavoilla, jotka etäännyttävät häntä lapsestaan, koska on oppinut kyseisen toimintatavan omassa lapsuudessaan. Vanhemmat kuvasivat heille nousevan vieraannuttamisesta hylätyksi tulemisen ja masennuksen tunteita. Sen sijaan aikaisemmissa tutkimuksissa näitä samoja tunteita on havaittu vieraannutetuilla lapsella (esim. Lorandos 2020, 417; Vassilou & Cartwright 2001, 186). Tämä saa minut pohtimaan sitä, voisiko hylätyksi tulemisen ja masennuksen tunteet olla lähtöisin lapsuudesta ja vieraannuttamisen kokemuksesta, jotka nousevat pintaan aikuisuudessa saman kokemuksen äärellä.

Tulosten mukaan vieraannuttaminen ei ole vieras ilmiö ammattilaisille. Haastatteluissa esitettiin, että ammattilaiset käyttävät Gardnerin (1998) vieraannuttamisen ilmenemismuotojen teoriaa tunnistamisen apuna. Vieraannuttamisen tunnistaminen auttaa ammattilaista reagoimaan tilanteeseen nopeammin ja priorisoimaan työtehtäviään. Tutkimustulokset osoittavat kuitenkin sen, että vieraannuttamista ei aina pystytä tunnistamaan tai sitä yli tulkitaan. Ammattilaisen asenteet esimerkiksi vieraannuttamisen sukupuolittuneisuudesta lisäävät yli tulkintaa, minkä seurauksena lapsi ja vanhemmat jätetään aidosti kohtaamatta sekä kuulematta. Aikaisempien tutkimusten mukaan vieraannuttamiseen puuttuminen vaatii moniammatillista yhteistyötä ja perheenjäsenten käytöksen taakse näkemistä (esim. von Boch-Galhau 2018, 144; Harman ym. 2018, 1289). Kuten aikaisemmin esitin, toisinaan vieraannuttava vanhempi perustelee vieraannuttamista lapsen suojelemisella. Vaitomaa (2023b, 19–20) vahvistaa näkemyksen ja esittää, että joissakin tapauksissa kyseessä on aito lapsen suojeleminen vanhemman väkivallalta, mutta ammattilaisen tehtävä on arvioida tilanne. Kaiken kaikkiaan laki velvoittaa ammattilaista puuttumaan vieraannuttamiseen (esim. LhL 190/2019 1:1.2 §) ja siihen puuttuminen lähtee ilmiön tunnistamisesta.

7 POHDINTA

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut vieraannuttamisen kansainvälisiä tutkimuksia ja tehnyt vieraannuttamisen ilmenemisestä synteessin. Ei ole uusi asia, että tunteet ohjaavat toimintaamme tai toisen toiminta herättää meissä tunteita. On kuitenkin yllättävää, kuinka paljon vieraannuttaminen näyttää saamieni tulosten mukaan tuovan esiin vaikeita tunteita, jotka ohjaavat toimintaan tai lamaantumaa. Tämä tutkimustulos auttaa sosiaalityöntekijää ymmärtämään asiakkaana olevaa lasta ja hänen vanhempiaan. Tulokset antavat myös ymmärrystä ammatilaisen omista tunteista ja toiminnasta vieraannuttamisen keskellä.

Vieraannuttaminen on monisyinen ja kompleksinen ongelma, jota on haastava tunnistaa ja siihen on haastava puuttua. Vieraannuttamisen tunnistaminen ja siihen puuttuminen vaatii ammatilaiselta osaamista, mutta myös rohkeutta ja herkkyyttä. Ammattitaitoa on ottaa asia esille vanhempien kanssa syyllistämättä heitä. Niin ikään on ammattitaitoa olla lapsen puolella ja ajaa hänen etuaan. Nähdäkseni vieraannuttamiseen puuttuminen luo sosiaalityöntekijälle ristiriidan luottamussuhteen ja kontrollin välille. Väistämättä luottamussuhteeseen tulee särö, kun sosiaalityöntekijä kertoo vanhemmalle vieraannuttamisepäilyksestään – varsinkin, jos kyseinen vanhempi toimii vieraannuttavalla tavalla.

Tämän tutkielman aiheidea oli lähtöisin omasta työkokemuksesta lapsiperhepalveluiden sosiaalityöntekijänä ja sen pohtimisesta, miten tunnistaa tietynlainen käyttäytyminen vieraannuttamiseksi. Kuten olen aikaisemmin maininnut, laki velvoittaa puuttumaan vieraannuttamiseen. Lainsäädännön lisäksi erinäiset sopimukset, kuten ihmisoikeussopimus ja lasten oikeuksien sopimus sekä sosiaalityöntekijän ammattieettiset ohjeet velvoittavat eri sanamuodoissaan ammatilasta puuttumaan vieraannuttamiseen. Vieraannuttamiseen puuttumiseen vaikuttavat kuitenkin työpaikan resurssit, työtehtävien priorisointi, työntekijän perehdytys, ammattitaito ja työkokemus. Vieraannuttamisen tunnistaminen on kuitenkin alku puuttumiselle. Tulevana sosiaalityöntekijänä koen tärkeäksi pohtia omassa työssäni sitä, mitä teen, mutta myös sitä, mitä jätän – tahallisesti tai tahattomasti – tekemättä ja kenen kustannuksella tämä tapahtuu.

Vieraannuttamisen tunnistaminen vaatii lapsen ja vanhempien tunteiden sekä toiminnan havainnointia. Sosiaalityöntekijä aistii tapaamisen ilmapiirin sekä havainnoi lasten ja vanhempien tunteita. Sosiaalityöntekijän on kuitenkin otettava huomioon se, että asiakkaan näkyvä tunne voi olla sekundäärinen tunne, jolla peitetään jokin vaikea primäärinen tunne. Vihan alla voi olla esimerkiksi

surua, pelkoa, yksinäisyyttä tai hylätyksi tulemisen tunteita. Kuitenkin viha voi olla se, joka toimintaa ohjaa. Kuten tulososiossa mainitsin, ammattilaisen tehtävä on nähdä tunteiden ja toiminnan taakse. Ei riitä, että ammattilainen huomaa päälle päin näkyvän tunteen ja toiminnan – jotka myös on hyvä huomioida – vaan tärkeää olisi ymmärtää, mikä tunteen ja toiminnan on saanut aikaan. Ajattelen, että tämän tutkielman tuloksia voisi mielestäni soveltaa esimerkiksi systeemiseen työotteeseen, jota käytetään työväliseinä muun muassa lastensuojelussa ja perhesosiaalityössä. Systeminen työote tarkastelee ihmisten välisiä suhteita, joten tämä tutkielma voisi lisätä ammattilaisten ymmärrystä perhesuhteista ja niihin vaikuttavista tekijöistä. Nähdäkseni perhesuhteisiin vaikuttavat ihmisten väliset tunteet ja toiminta, ja siihen tämä tutkielma antaa vastauksia vieraannuttamisen kontekstissa.

Olen tässä tutkielmassa eritellyt vanhemmat vieraannutettuun ja vieraannuttavaan vanhempaan, mutta käytännössä asia ei ole yksiselitteinen. Perheitä ja tilanteita on monenlaisia, ja käytännössä molemmat vanhemmat voivat toimia sekä vieraannuttaen että olla vieraannutettuja. Olen kuitenkin halunnut jakaa tässä tutkielmassa vanhemmat vieraannutettuun ja vieraannuttajaan, jotta ilmiön ymmärtäminen olisi selkeämpää. Lisäksi haluan mainita, että tutkielmassa mainitut tunteet eivät ole tyhjentäviä eikä yleistettäviä – tunteita olisi varmasti enemmänkin. Vain osassa tutkimuksissa tarkasteltiin tunteita, joita vieraannuttaminen tuo esiin. Pääosin tein pohdintaa haastattelujen sitaateista, mikä tunne voisi olla minkäkin sitaatin taustalla. Kaikista poimituista sitaateista en tunnetta lopulta tavoittanut. Tämän lisäksi myös tutkielman rajattu mitta ohjasi sitä, kuinka paljon asioita pystyi aineistosta lopulta poimimaan. Valitsin tähän tutkielmaan lopulta niitä tunteita ja toimintatapoja, mistä aineistossa puhuttiin kaikista eniten tai mitkä koin merkityksellisiksi mainita tässä tutkielmassa.

Tarkastellessani aineistoon valittuja tutkimuksia oivalsin, että vieraannuttamisesta ei oikeastaan löydy lapsilähtöisiä tutkimuksia. Vieraannuttamista on tutkittu pääosin aikuisista käsin, mutta minua jäi kiinnostamaan muun muassa se, miten lapsi kokee kyseisenä hetkenä vieraannuttamisen – retrospektiivisiä tutkimuksia kylläkin löytyi. Olisi kiinnostavaa saada tietoa siitä, miten lapsi näkee itsensä ja oman tilanteensa, kun hänet on vieraannutettu toisesta vanhemmastaan. Jatkotutkimusaiheena olisi hyvä tutkia vieraannutetun lapsen identiteettiä ja minäkuvaa. Tutkimusta olisi hyvä tehdä myös lapsen kokemuksesta avunsaannista vieraannuttamiseen tai vieraannuttamisen vaikutuksista sisarussuhteeseen.

Tämän tutkielman tavoitteena oli sosiaalityöntekijöiden tiedon ja ymmärryksen lisääminen vieraannuttamisen ilmiötä kohtaan. Halusin tutkielman otsikolla kiinnittää huomiota siihen, että vieraannuttamisen keskiössä on lapsi, jonka etua niin ammattilainen kuin vanhemmat tavoittelevat.

Jokainen vanhempi haluaa olla hyvä vanhempi omalle lapselleen, eikä kukaan halua tarkoituksella lastaan vahingoittaa. Vieraannuttaminen tuottaa kärsimystä jokaiselle osapuolelle ja sosiaalityöntekijän yksi työtehtävä on vanhemmuuden tukeminen. Lain mukaan lapsella on vanhempien eron jälkeen oikeus kumpaankin vanhempaan (LhL 190/2019 1:1 §, 2 §) ja tarvittaessa suojeluun, joten lapsen kärsimykselle ei pidä sulkea silmiä.

LÄHTEET

*= tutkimusaineistoon kuuluvat tutkimukset

- *Avieli, Hila & Levy, Inna (2023) "I feel erased:" A qualitative analysis of grandparent experiences of parental alienation. *Family Relations* 72, 976–992.
- *Baker, Amy J.L (2005) The Long-Term Effects of Parental Alienation on Adult Children: A Qualitative Research. *The American Journal of Family Therapy* 33, 289–302.
- *Baker, Amy J.L & Darnall, Douglas (2006) Behaviors and Strategies Employed in Parental Alienation: A Survey of Parental Experiences. *Journal of Divorce & Remarriage* 45(1/2), 97–124.
- Baker, Amy J.L & Fine, Paul R. (2013) Educating divorcing parents: Taking them beyond the high road. Teoksessa Amy Baker, & Richard Sauber (toim.) *Working with Alienated Children and Families: A Clinical Guidebook*. New York: Routledge Press. 90–107.
- *Baker, Amy J.L (2006) Patterns of Parental Alienation Syndrome: A Qualitative Study of Adults Who were Alienated from a Parent as a Child. *American Journal of Family Therapy* 34, 63–78.
- *Baker, Amy J.L (2007) Knowledge and Attitudes About the Parental Alienation Syndrome: A Survey of Custody Evaluators. *The American Journal of Family Therapy* 35, 1–19.
- Baker, Amy J.L (2008) Parental Alienation Syndrome – The Parent/Child Disconnect. *Social Work Today* 8 (6), 26. <https://www.socialworktoday.com/archive/102708p26.shtml> viitattu 29.11.2023
- Baker, Amy J.L. (2005) The Long -Term Effects of Parental Alienation on Adult Children: A Qualitative Research Study. *The American Journal of Family Therapy* 33, 289–302
- Bearfield, Domonic A. & Eller, Warren S. (2008) Writing a literature review: The art of scientific literature. Teoksessa Kaifeng Yang & Miller J. Gerald (toim.) *Handbook of research methods in public administration*. Boca Raton: CRC Press, 61–72.
- *Birchall, Jenny & Choudry, Shazia (2022) 'I was punished for telling the truth': how allegations of parental alienation are used to silence, sideline and disempower survivors of domestic abuse in family law proceedings. *Journal of Gender-Based Violence* 6 (1), 115–131.
- *Casas Vila, Glòria (2019) Parental Alienation Syndrome in Spain: opposed by the Government but accepted in the Courts. *Journal of social welfare and family law*, 42(1), 45–55.
- Crisp, Beth R. (2015) Systematic Reviews: A Social Work Perspective. *Australian Social Work* 68(3), 284–295
- Darnall, Douglas (1998) *Divorce casualties: Protecting your children from parental alienation*. Lanham, MD: Taylor Publishing Co.
- Eskola, Jari & Juha. Suoranta (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- *Feresin, Mariachiara (2020) Parental alienation (syndrome) in child custody cases: survivors' experiences and the logic of psychosocial and legal services in Italy. *Journal of social welfare and family law* 42(1), 56–62.

- Fidler, Barbara. J. & Bala, Nicholas. (2010) Children resisting post-separation contact with a parent: Concepts, controversies, and conundrums. *Family Court Review*, 48, 10–47.
- *Finzi-Dottan, Ricky & Goldblatt, Hadass & Cohen-Masica Orlee (2011) The experience of motherhood for alienated mothers. *Child and Family Social Work* 17, 316–325
- Gardner, Richard (1998). *The parental alienation syndrome: A guide for mental health and legal professionals*. Cresskill, NJ: Creative Therapeutics, Inc.
- Gardner, Richard (2002) Parental Alienation Syndrome vs. Parental Alienation: Which Diagnosis Should Evaluators Use in Child-Custody Disputes? *The American Journal of Family Therapy*, 30:93–115.
- Giancarlo, Christine & Rottmann, Kara (2015) Kids Come Last: The Effect of Family Law Involvement in Parental Alienation. *The international journal of interdisciplinary social sciences* 9.1, 27–42.
- Hannuniemi, Anja (2015) *Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsen huoltoriidoissa: lääkintäoikeudellinen ja oikeussosiologinen tutkimus*. Helsingin yliopisto. Väitöskirja.
- Harman, Jennifer & Hines, Denise & Kruk, Edward (2018) Parental Alienating Behaviors: An Unacknowledged Form of Family Violence. *Psychological Bulletin*. Vol. 144, No 12, 1275–1299.
- *Harman, Jennifer & Lorandos, Demosthenes & Biringen, Zeynep & Grupp, Caitlyn (2019) Gender Differences in the Use of Parental Alienating Behaviors. *Journal of Family Violence* 35, 459–469.
- HE 88/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi avioliittolain 4 ja 109 §:n sekä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 3 §:n muuttamisesta.
- Hietanen, Päivi (2023) *Vieraannuttamisen ennaltaehkäiseminen*. Teoksessa Johanna Vaitomaa & Susanna Rautio & Päivi Hietanen (toim.) *Opas Tunnista, puutu ja auta – keinoja vieraannuttamisen tunnistamiseen ja perheiden auttamiseen*. Ensi- ja turvakotien liitto. 41–43.
- Hong, Tuuli (2019) *Kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellinen asema*. Turun yliopisto. Oikeustieteellinen tiedekunta. Painosalama.
- Huttunen, Rauno (2009) *Indoctrination, Communicative Teaching and Recognition – Studies in Critical Theory and Democracy in Education*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 131. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Häkkänen-Nyholm, Helinä & Laajasalo Taina & Tuuri, Tiina (2013) *Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta: toimintatavat ja niiden vaikutus lapsen ja vanhemman hyvinvointiin*. Psyjuridican tutkimusjulkaisuja: Vuosikerta 1. Psyjuridica.
- Häkkänen-Nyholm, Helinä (2010) *Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa*. *Duodecim* 126, 499–505.
- Immonen, Nina (2023) *Oikeudellinen näkökulma vieraannuttamisen ilmiöön*. Teoksessa Johanna Vaitomaa & Susanna Rautio & Päivi Hietanen (toim.) *Opas Tunnista, puutu ja auta – keinoja vieraannuttamisen tunnistamiseen ja perheiden auttamiseen*. Ensi- ja turvakotien liitto. 28–33

- Kananen, Jorma (2017) Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kanervo, Minna & Jauhiainen, Malla (2023) Yhteistyötä ero- ja kriisiperheiden auttamiseksi pitää lisätä. Lukijan mielipide. Helsingin Sanomat 22.12.2023.
- Kangasniemi, Mari & Utriainen Kati & Ahonen, Sanna-Mari & Pietilä, Anna-Maija & Jääskeläinen, Petri & Liikanen, Eeva (2013) Kuvaileva kirjallisuuskatsaus; eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*; 2013; 25 (4), 291–301.
- Kaski, Heli (2022) Estäisivätkö nämä keinot vieraannuttamista? Vaikeissa erotilanteissa apua pitäisi saada enemmän, arvioi ensi- ja turvakodin toiminnanjohtaja. *Yle Uutiset* 28.12.2022.
- Kääriäinen, Aino (2008) Ero haastaa vanhemmuuden. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo-projekti.
- Lainio, Johanna (2017) Vieraannuttaminen – sosiaalityöntekijöiden näkemys vieraannuttamisen ehkäisemisestä. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.
- *Lee-Maturana, Saulyn & Matthewson, Mandy L & Dwan, Korinna (2020) Targeted Parents Surviving Parental Alienation: Consequences of the Alienation and Coping Strategies. *Journal of Child and Family Studies* 29, 2268–2280.
- Lemetti, Terhi & Ylönen, Minna (2016) Kirjallisuuskatsaukseen valittujen tutkimusartikkeleiden arviointi. Teoksessa Minna Stolt, Anna Axelin & Riitta Suhonen (toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. korjattu painos. Turku: Turun yliopisto, 67–79.
- LhL, Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 190/2019.
- Lorandos, Demosthenes (2020) Parental Alienation, Traditional Therapy and Family Bridges: What Works, What Doesn't and Why: Part I of II. *American Journal of Family Law* 33(4), 415–423.
- LOS, lapsen oikeuksien sopimus. Unicef. <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/> Viitattu 14.10.2023
- LsL, Lastensuojelulaki 417/2007.
- *Marques, Telma M & Narciso, Isabel & Ferreira, Luana C (2022) How Do Family Court Judges Theorize about Parental Alienation? A Qualitative Exploration of the Territory. *International journal of environmental Research and Public Health* 19, 7555.
- Marttinen, Vesa (2023) Isä kertoo, kuinka lasta vieraannutetaan hänestä – edes kuusi oikeusjuttua ja myönteinen huoltajuuspäätös eivät auta. *Yle Uutiset* 26.3.2023.
- Meland, Eivind & Furuholmen, Dag. & Jahanlu, David (2023) Parental Alienation – a Valid Experience? *Scandinavian journal of public health*, 1–9.
- Mäkyinen, Tanja (2018) Lapsen vieraannuttaminen julkisessa keskustelussa. Diskurssianalyttinen tutkimus. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.
- Niela-Vilèn, Hannakaisa & Hamari, Lotta (2016) Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa Minna Stolt, Anna Axelin & Riitta Suhonen (toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. korjattu painos. Turku: Turun yliopisto, 23–34.
- Niemi-Kiesiläinen, Johanna (2004) Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. WSOY.

- Niinimaa, Kirsi-Marja (2018) Lastensuojelun sosiaalityön toimintamahdollisuudet vieraannuttamiskysymyksissä - lastensuojelun menettelytavat ja interventiokeinot lapsen suojelemiseksi. Itä-Suomen yliopisto. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.
- PL, Perustuslaki 731/1999
- Pulkkinen, Lea (2022) Lapsen hyvinvointi alkaa kodista. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Puurunen, Titta (2022) Sami joutuu viettämään joulut ilman lastaan ja saa tavata häntä kahtena päivänä kuussa: ”Jatkuva ikävä siinä on, sen kanssa täytyy vaan elää”. Yle Uutiset 27.12.2022.
- Rautio, Susanna & Vaitomaa, Johanna & Hietanen, Päivi (2023) Ammattilaisten suhtautuminen vieraannuttamiseen. Teoksessa Johanna Vaitomaa & Susanna Rautio & Päivi Hietanen (toim.) Opas Tunnista, puutu ja auta – keinoja vieraannuttamisen tunnistamiseen ja perheiden auttamiseen. Ensi- ja turvakotien liitto. 8–10
- RL, Rikoslaki 39/1889.
- *Roma, Paolo & Marchetti, Daniela & Mazza, Cristina & Ricci, Eleonora & Fontenesi, Lilybeth & Verrochio, Maria Cristina (2021) A Comparison of MMPI-2 Profiles Between Parental Alienation Cases and Custody Cases. *Journal of Child and Family Studies* 31, 1196–1206.
- Rowen, Jenna & Emery, Robert (2019) Parental Denigration Boomerangs Versus Alienates: Parent–Child Closeness, Reciprocity, and Well-Being Using Multiple Informants. *Family Relations* 68, 119–134.
- *Rueda, Carlos. A. (2004) An Inter-Rater Reliability Study of Parental Alienation Syndrome. *The American Journal of Family Therapy* 32, 391–403.
- Schwartz, Kelly (2015) The Kids Are Not All Right: Using the Best Interest Standard to Prevent Parental Alienation and a Therapeutic Intervention Approach to Provide Relief. *Boston College law review* 56.2, 803–840.
- Sinkkonen, Jari (2018) Lapsen vieraannuttamisella toisesta vanhemmasta on kauaskantoiset seuraukset. *Duodecim* 134, 465–70.
- *Spruijt, Ed & Eikelenboom, Bianca & Harmeling, Janneke & Stokkers, Robin & Kormos, Helge (2005) Alienation Syndrome (PAS) in the Netherlands. *The American Journal of Family Therapy* 33, 303–317
- Suhonen, Riitta & Axelin, Anna & Stolt, Minna (2016) Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa Minna Stolt, Anna Axelin & Riitta Suhonen (toim.) Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. 2. korjattu painos. Turku: Turun yliopisto, 7–22.
- *Tavares, Ana & Crespo, Carla & Ribeiro, Maria Teresa (2020) Psychological Adaptation and Beliefs in Targeted Parents: A Study in the Context of Parental Alienation. *Journal of Child and Family Studies* 29, 2281–2289.
- *Tavares, Ana & Crespo, Carla & Ribeiro, Maria Teresa (2021) What Does it Mean to be a Targeted Parent? Parents’ Experiences in the Context of Parental Alienation. *Journal of Child and Family Studies* 30, 1370–1380.
- Toivonen, Reetta (2023) Vanhempien riitely ja toistensa mustamaalaaminen satuttavat aina lasta. Lukijan mielipide. *Helsingin Sanomat* 3.12.2023.

- Tolonen, Hannele (2020) Lapsen osallisuus lapsenhuolto-oikeudenkäynnissä. Teoksessa Hannele Tolonen & Kirsikka Linnamäki. Uudistunut lapsenhuoltolaki. Helsinki: Alma Talent. 345–392.
- Torraco, Richard J. (2005) Writing Integrative Literature Reviews: Guidelines and Examples. *Human Resource Development Review*, 4(3), 356–367.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos (ePub-versio). Helsinki: Tammi
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje (2023) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf luettu 17.12.2023
- Vaitomaa, Johanna & Rautio, Susanna & Hietanen, Päivi (toim.) (2023) Opas Tunnista, puutu ja auta – keinoja vieraannuttamisen tunnistamiseen ja perheiden auttamiseen. Ensi- ja turvakotien liitto.
- Vaitomaa, Johanna (2023a) Vieraannuttaminen – käsitteen määrittely. Teoksessa Johanna Vaitomaa & Susanna Rautio & Päivi Hietanen (toim.) Opas Tunnista, puutu ja auta – keinoja vieraannuttamisen tunnistamiseen ja perheiden auttamiseen. Ensi- ja turvakotien liitto. 12–17.
- Vaitomaa, Johanna (2023b) Vieraannuttamisen tunnistaminen ja arviointi – mistä on kysymys? Teoksessa Johanna Vaitomaa & Susanna Rautio & Päivi Hietanen (toim.) Opas Tunnista, puutu ja auta – keinoja vieraannuttamisen tunnistamiseen ja perheiden auttamiseen. Ensi- ja turvakotien liitto. 20–27.
- Vassiliou, Despina & Cartwright, Glenn (2001) The lost parents perspective on parental alienation syndrome. *American Journal of Family Therapy* (29), 181–191.
- Verrocchio, Maria Cristina & Baker, Amy J L (2015) Italian Adults' Recall of Childhood Exposure to Parental Loyalty Conflicts. *Journal of child and family studies* 24, 95–105.
- *Viljoen, Marilé & van Rensburg, Esmé (2014) Exploring the Lived Experiences of Psychologists Working With Parental Alienation Syndrome. *Journal of Divorce & Remarriage* 55(4), 253–275.
- Vilkka, Hanna (2023) Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina. Helsinki: Art House.
- Von Boch-Galhau, Wilfrid (2018) Parental Alienation (Syndrome) - A serious form of child psychological abuse. *Neuropsychiatrie* 32, 133–148.
- Whittemore, Robin & Knafl, Kathleen (2005) The integrative review: updated methodology. *Journal of Advanced Nursing* 52(5), 546–553.

LIITTEET

Liite 1. Yhteenvedo tutkimusaineistosta

	Artikkeli, tekijä ja maa	Julkaisu	Tutkimuksen tarkoitus	Tutkimusmenetelmä	Keskeiset tutkimustulokset
1	An Inter-Rater Reliability Study of Parental Alienation Syndrome Rueda, C. A. Yhdysvallat	The American Journal of Family Therapy 32, 391–403 2004	Tutkia ammattilaisten vieraannuttamiskäsitteen tunnistamista sekä ammattilaisten käsityksiä vieraannuttamisesta oireyhtymänä.	Kvantitatiivinen tutkimus 18 mielenterveysalan ammattilaisen kyselyt	Vastaajat pääosin tunnistivat vieraannuttamisen esimerkkitapauksista sekä tiesivät vieraannuttamisoireyhtymän (PAS) määritelmän. Vastauksissa ei kuitenkaan pystytty erottamaan vieraannuttamista vieraannuttamisoireyhtymästä (PAS).
2	The Long - Term Effects of Parental Alienation on Adult Children: A Qualitative Research Study Baker, A.J.L. Yhdysvallat	The American Journal of Family Therapy 33, 289–302 2005	Tutkia millaisia aikuisia kasvaa vieraannuttamista kokeneista lapsista sekä millaisena nämä aikuiset näkevät vieraannuttamisen vaikutukset heidän elämässään.	Kvalitatiivinen retrospektiivinen tutkimus 38 lapsena vieraannuttamista kokeneen aikuisen puolistrukturoidut haastattelut	Monet osallistujat kärsivät huonosta itsetunnosta, luottamuksen puutteesta, masennuksesta, päihdeongelmasta, vieraannuttamisesta omasta lapsesta tai avioerosta.
3	Parental Alienation Syndrome (PAS) in the Netherlands Spruijt, E. ym. Hollanti	The American Journal of Family Therapy 33, 303–317 2005	Tutkia missä määrin vieraannuttamisoireyhtymä (PAS) esiintyy Hollannissa sekä tutkia sitä, voidaanko Gardnerin määrittelemät vieraannuttamisen piirteet määrittää empiirisesti.	Kvantitatiivinen tutkimus 69 avioeron sovittelijan sekä 69 etävanhemman kyselyt	Vastaajista 58 % oli sitä mieltä, että vieraannuttamisoireyhtymää ei esiinny Hollannissa, kun taas 42 % uskoi, että esiintyy. Ammattilaisten ja vanhempien vastaukset eivät merkittävästi eronneet toisistaan. Gardnerin kahdeksaa vieraannuttamisen piirrettä ei voitu jäljittää aineistosta. Aineistosta pystyi erottamaan vain neljä vieraannuttamisen piirrettä.
4	Patterns of Parental Alienation Syndrome:	The American Journal of Family	Tutkia sitä, onko olemassa joukkoa ihmisiä, jotka tunnistavat olevansa	Kvalitatiivinen retrospektiivinen tutkimus	Tutkimuksen osallistumispyyntöön vastasi yli 40 ihmistä, jotka tunnistivat

	A Qualitative Study of Adults Who were Alienated from a Parent as a Child Baker, A.J.L. Yhdysvallat	Therapy 34, 63–78 2006	vieraannutettuja toisesta vanhemmasta toisen vanhemman toiminnan ja asenteiden vuoksi. Lisäksi tutkia sitä, onko olemassa vieraannuttamisoireyhty mälle eri malleja vai noudattaako jokainen vieraannuttamisen tapaus samoja yleispiirteitä.	40 lapsena vieraannutetun aikuisen puolistrukturoidut haastattelut	tulleensa vieraannutetuksi lapsena. Tutkimuksessa tunnistettiin vieraannuttamiselle kolme eri mallia: 1) narsistinen äiti eronneissa perheissä, 2) narsistinen äiti ei- eronneissa perheissä sekä 3) hylkäävä, väkivaltainen vieraannutettu vanhempi
5	Behaviors and Strategies Employed in Parental Alienation: A Survey of Parental Experiences Baker, A.J.L. & Darnall, D. Yhdysvallat	Journal of Divorce & Remarriage 45(1/2), 97–124 2006	Tutkia vanhempien käyttämää vieraannuttamisen strategioita ja sukupuolen yhteyttä käytettyyn vieraannuttamisen strategiaan. Lisäksi tutkia sitä, mitkä lapsen ja vanhemman ominaisuudet liittyvät vieraannuttamisoireyhty män tasoon (lievä, kohtalainen, vaikea).	Kvantitatiivinen tutkimus 97 lapsena vieraannutetun aikuisen kyselyt	Tutkimuksessa selvisi 66 strategiatyyppiä. Tilastollisia eroja ei havaittu sukupuolten välillä. Vieraannuttamisoireyht ymän taso liittyi lapsen ikään ja sukupuoleen. Työt ja vanhemmat lapset ovat todennäköisemmin vaikeasti vieraannutettuja.
6	Knowledge and Attitudes About the Parental Alienation Syndrome: A Survey of Custody Evaluators Baker, A.J.L. Yhdysvallat	The American Journal of Family Therapy 35, 1–19 2007	Tutkia ammattilaisten uskomuksia ja asenteita vieraannuttamisoireyhty mästä.	Kvantitatiivinen tutkimus 106 huoltajuuden arviointia tekevien ammattilaisen kyselyt	Vastaajat pääosin tunnistivat vieraannuttamisoireyht ymän tapahtuvan omassa työssään. Vastaajat olivat yhtä mieltä ilmiön tunnistamisen tärkeudesta, mutta vastaajilla oli erimielisyyksiä siitä, pitäisikö vieraannuttamisoireyht ymä sisällyttää DSM:n (diagnoosijärjestelmää n).
7	The experience of motherhood for alienated mothers Finzi- Dottan, R. ym. Israel	Child and Family Social Work 17, 316–325 2011	Tutkia vieraantuneiden äitien kokemuksia äitiydestään.	Kvalitatiivinen tutkimus 10 vieraantuneen äidin puolistrukturoidut haastattelut	Vastaajat kokivat olevansa traumatisoituneita niin lapsen vieraannuttamisesta, mutta myös siitä, että heidän äitiytensä ja naiseutensa kokivat uhan lapsen vieraannuttamisen myötä.
8	Exploring the Lived Experiences	Journal of Divorce & Remarriage	Tutkia vieraannuttamisoireyhty män parissa	Kvalitatiivinen tutkimus	Vastaajien mukaan vieraannuttamisoireyht ymän dynamiikka on

	of Psychologists Working With Parental Alienation Syndrome Viljoen, M. & van Rensburg, E. Etelä-Afrikka	e 55(4), 253–275 2014	työskentelevien psykologien ymmärrystä vieraannuttamisesta sekä siihen puuttumisen mahdollisuuksia.	8 psykologin syvähaastattelut	monimutkainen. Vastaajien kokemukset vieraannuttamisesta omassa työssään olivat negatiivisia sekä stressaavia. Tutkimuksen mukaan vieraannuttamista on haastava todistaa. Lainsäädäntö ja vanhempien patologia vaikuttavat vieraannuttamisen puuttumiseen.
9	Gender Differences in the Use of Parental Alienating Behaviors Harman, J.J. ym. Yhdysvallat	Journal of Family Violence 35, 459–469 2019	Tutkia sukupuolten välisiä eroja vieraannuttamiskäyttäytymisessä.	Monimenetelmällinen tutkimus Kvalitatiivinen sekä kvantitatiivinen aineisto 79 vanhemman puolistrukturoiduista haastatteluista ja kyselyistä	Isät suosivat niin suoria kuin epäsuoria aggression muotoja vieraannuttamisessa, kun taas äidit suosivat enemmän epäsuoraa aggression muotoa.
10	Parental Alienation Syndrome in Spain: opposed by the Government but accepted in the Courts Casas Vila, G. Sveitsi/Espanja	Journal of social welfare and family law, 42(1), 45–55 2019	Tutkia vieraannuttamisoireyhtymän merkitystä Espanjassa sekä vieraannuttamisesta syytettyjen naisten kokemuksia.	Kvalitatiivinen tutkimus 20 vieraannuttamisesta syytetyn naisen syvähaastattelut	Vastaajista yli neljännes oli huolissaan siitä, että heitä syytettäisiin perusteettomasti vieraannuttamisesta, jos he eivät haluaisi antaa lastaan toiselle vanhemmalle.
11	Targeted Parents Surviving Parental Alienation: Consequences of the Alienation and Coping Strategies Lee-Maturana, S. ym. Australia	Journal of Child and Family Studies 29, 2268–2280 2020	Tutkia lapsesta vieraantumisen seurauksia sekä tunnistaa selviytymisstrategioita.	Kvalitatiivinen tutkimus 54 lapsestaan vieraantuneen vanhemman puolistrukturoidut syvähaastattelut	Vastaajat kokivat vieraannuttamisella olevan vakavia emotionaalisia seurauksia, kuten masennusta, stressiä sekä posttraumaattisia oireita. Tutkimuksessa löydettiin kahdeksan erilaista selviytymisstrategiaa vieraantumiselle.
12	Psychological Adaptation and Beliefs in Targeted	Journal of Child and Family Studies 29,	Tutkia vieraantuneiden vanhempien psykologista sopeutumista ja uskomuksia	Kvantitatiivinen tutkimus 53 lapsesta vieraantuneen vanhemman kyselyt	Vanhemmat, jotka olivat vieraantuneita raportoivat enemmän masennusoireita sekä uskoivat enemmän

	Parents: A Study in the Context of Parental Alienation Tavares, A. ym. Portugali	2281–2289 2020			epäoikeudenmukaiseen maailmaan, kuin ne, jotka eivät olleet vieraannutettuja lapsestaan.
13	Parental alienation (syndrome) in child custody cases: survivors' experiences and the logic of psychosocial and legal services in Italy Feresin, M. Italia	Journal of social welfare and family law 42(1), 56–62 2020	Tutkia naisten kokemuksia vieraannuttamisesta sekä laki- ja sosiaalipalveluiden käytäntöjä lasten huoltajuusasioissa.	Kvalitatiivinen tutkimus 13 parisuhdeväkivallan uhriksi joutuneen äidin sekä 15 sosiaalityöntekijän ja 15 psykologin/psykiatrin puolistrukturoidut haastattelut	Ammattilaiset ajattelivat vieraannuttamisen olevan pääasiassa naisten ongelma. Naisia syytettiin ja leimattiin vanhempien vieraannuttamisesta, vaikka he yrittivät suojella lapsiaan. Lasten kertomuksia myös tulkittiin äidin manipulaatiosta johtuvaksi.
14	A Comparison of MMPI-2 Profiles Between Parental Alienation Cases and Custody Cases Roma, P. ym. Italia	Journal of Child and Family Studies 31, 1196–1206 2021	Tutkia vanhempien persoonallisuuden piirteitä vieraannuttamisessa.	Kvantitatiivinen tutkimus 39 vieraannuttamista kokeneen pariskunnan ja 41 kontrolliparin MMPI-testit	Tutkimuksen mukaan vieraannuttavat äidit kielsivät itsessään negatiiviset impulssit ja syyttivät muita ongelmistaan. Tutkimuksen mukaan vieraannutetut isät kokivat masennusoireita ja sosiaalista eristäytymistä.
15	What Does it Mean to be a Targeted Parent? Parents' Experiences in the Context of Parental Alienation Tavares, A. ym. Portugali	Journal of Child and Family Studies 30, 1370–1380 2021	Tutkita vieraantuneiden vanhempien kokemuksia vieraannuttamisesta.	Kvalitatiivinen tutkimus 8 vieraantuneen vanhemman puolistrukturoidut haastattelut	Vastaajien mukaan vieraannuttaminen vaikuttaa kielteisesti heidän fyysisen sekä emotionaaliseen hyvinvointiinsa. Vastaajat raportoivat tutkimuksessa myös tyytymättömyyttä yhteiskunnan tukeen vieraannuttamiseen puuttumisessa.
16	How Do Family Court Judges Theorize	International journal of environm	Tutkia lakialan ammattilaisten käsityksiä vieraannuttamisesta.	Kvalitatiivinen tutkimus 21 perhetuomioistuimen tuomarin	Vastaajat kokivat vieraannuttamisen olevan pohjimmiltaan sitä, että vieraannuttava

	about Parental Alienation? A Qualitative Exploration of the Territory Marques, T. M. ym. Portugali	ental Research and Public Health 19, 7555 2022		puolistrukturoidut haastattelut	vanhempi naamioi toimintansa ja käyttää piilotettuja aikomuksia. Vastaajien mielestä kyseinen toimintatapa tekee vieraannuttamisen tunnistamisen vaikeaksi.
17	'I was punished for telling the truth': how allegations of parental alienation are used to silence, sideline and disempower survivors of domestic abuse in family law proceedings Birchall, J. & Choudhry, S. Iso-Britannia	Journal of Gender-Based Violence 6 (1), 115–131 2022	Tutkia perheväkivaltaa kokeneiden vieraannuttamisesta syytettyjen naisten kokemuksia.	Monimenetelmällinen tutkimus (mixed methods) Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen aineisto 72 naisen kyselyistä ja haastatteluista	Vieraannuttamiseen on vedottu perhetuomioistuimissa viime vuosina yhä enemmän. Tutkimuksessa havaittiin, että vieraannuttamisväitettä käytetään hämätäkseen syytökset todellisesta perheväkivallasta. Tutkimuksen mukaan ammattilaisten ei pitäisi hyväksyä vieraannuttamisväitteitä ilman asian todellista tutkimista.
18	"I feel erased:" A qualitative analysis of grandparent experiences of parental alienation Avieli, H. & Levy, I. Israel	Family Relations 72, 976–992 2023	Tutkia lapsenlapsistaan vieraantuneiden isovanhempien kokemuksia.	Kvalitatiivinen tutkimus 13 lapsenlapsistaan vieraantuneen isovanhemman haastattelut	Vieraannuttaminen vaikuttaa isovanhempien moneen elämän osa-alueeseen, kuten heidän ajatteluunsa, päivittäiseen toimintaan ja terveyteen.